किनवट शिक्षण संस्थेचे,

बळीराम पाटील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, किनवट

ता.किनवट जि.नांदेड

उन्मेष

वार्षिक अंक २०२०-२१

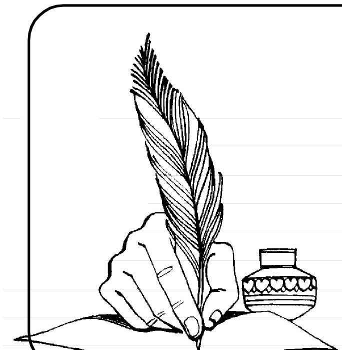

● संपादक मंडळ :

प्रा.शेषराव माने

प्रा.सौ.ममता जोनपेल्लीवार

डॉ.पंजाब शेरे

*

: प्रकाशक :

डॉ.एस.के.बेंबरेकर

प्राचार्य, बळीराम पाटील महाविद्यालय, किनवट जि.नांदेड

सदर वार्षिक अंक प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर यांनी उदय ऑफसेट प्रिंटर्स, किनवट येथे
मुद्रित करुन बळीराम पाटील महाविद्यालय, किनवट येथे प्रकाशित केला.

● या वार्षिक अंकात व्यक्त झालेली मते संबधित लेखक, कवींची आहेत.
त्यांच्याशी संपादक मंडळ सहमत असेलच, असे नाही.

उन्मेष – वार्षिक अंक

२०२०–२१

UNMESH 2020-21

●
प्रकाशक :

डॉ.एस.के.बेंबरेकर

प्राचार्य, बळीराम पाटील महाविद्यालय, किनवट
४३१ ८०४ जि.नांदेड

●
सर्व हक्क :

प्रकाशकाधीन

●
मुद्रक :

उदय ऑफसेट प्रिंटर्स, किनवट

जि.नांदेड

●
खाजगी वितरणासाठी

...अनुक्रमणिका...

● मराठी विभाग :

मनोगत...

१. काव्य विभाग

अ) कविता

- आई
- बाप

२. वैचारिक गद्य :

अ) भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील महात्मा गांधी यांचे योगदान

आ) लोकशाही मूल्याचा संविधानासाठी समाज माध्यमांचा सम्यक वापर

इ) उत्तमराव राठोड – सामाजिक व शैक्षणिक कार्य

ई) आकाशाशी जडले नाते – डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर

उ) माझी गोरमाटी

ऊ) स्मृतीशेष उत्तमराव राठोड यांचे सामाजिक व शैक्षणिक कार्य

३. विविध अहवाल :

अ) मराठी विभाग वार्षिक अहवाल

आ) राष्ट्रीय सेवा योजना नियमित कार्यक्रम अहवाल

इ) कनिष्ठ विभाग वार्षिक अहवाल

ई) समाजशास्त्र विभाग वार्षिक अहवाल

उ) राष्ट्रीय छात्र सेना वार्षिक अहवाल

ऊ) राष्ट्रीय सेवा योजना वार्षिक अहवाल (क.म.)

ए) वाणिज्य विभाग वार्षिक अहवाल

● हिंदी विभाग :

१. वैचारिक गद्य :

- अ) छत्रपती शिवाजी महाराज की जीवनी
- आ) स्त्री–पुरुष समानता और मानवी मुल्य
- इ) भारतीय संविधान और मानवी मुल्य
- ई) हिंदी विभाग वार्षिक अहवाल

● इंग्रजी विभाग :

1) Articles

- A) Impacts of covid-19 pandemicon education
- B) Cybercrime
- C) Online Education

*****

मनोगत...

२०२०-२०२१ शैक्षणिक वर्षाचा वार्षिक अंक उन्मेष वाचकांच्या हाती देतांना आम्हाला मनस्वी आनंद होत आहे. जागतिक महामारीत कोरोना विषाणूने संबध जगाला त्रस्त करुन सोडले आहे. अश्या परिस्थितीत अंक प्रकाशित करीत आहोत.

किनवट शिक्षण संस्था, किनवटचे बळीराम पाटील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय हे निसर्ग रम्य वातावरणात १९७२ पासून आदिवासी, अतिदुर्गम व डोंगराळ भागातील विद्यार्थ्यांना ज्ञानदानाचे अविरत कार्य करत आहे. त्याचे आज वटवृक्षात रुपांतर झाले आहे. या महाविद्यालयाचे संस्थापक अध्यक्ष स्मृतीशेष उत्तमरावजी राठोड साहेबांनी हाती घेतलेला ज्ञानदानाचा वसा आणि वारसा विद्यमान अध्यक्ष मा.प्रफुल्ल राठोड यांच्या कल्पकतेतुन विद्यार्थीभिमुख झालेला आहे.

आज जागतिक कोरोनाच्या संकटाचा काळ दोन वर्ष पुर्ण होवून सुद्धा परिस्थिती फारशी सुधारलेली नाही. आशा अवस्थेत ऑनलाईन अध्यापनाचे कार्य अविरतपणे सुरु आहे. किनवट शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष व सन्मानिय सदस्य हे विद्यार्थीभिमुख तर आहेतच पण ते समाजभिमुख आहेत. कोविड-१९ च्या संकटकाळात वैशालीनगरातील गरीब आदिवासी व मागास जनतेला अन्नदानाचे कार्ये केले आहे.

संस्थेचा समाजभिमुख वारसा महाविद्यालयातील प्राध्यापक वृंद ही चालवत आहेत. राष्ट्री छात्र सेना व राष्ट्रीय सेवा योजना या दोन्ही युनिटने जागतिक महामारीत कोरोना विषाणूचा प्रार्दुभाव कसा रोखावा व स्वच्छता कशी बाळगावी, या विषयी गावागावांत जाऊन जनजागृती केली. या कार्याची दखल उपविभागीय पोलीस अधिकारी मा.मंदार नाईक साहेब यांनी घेतली व प्रा.काझी एस.एस. व प्रा.डॉ.पी.एल.शेरे यांचा स्मृर्तीचिन्ह व प्रमाणपत्र देवून सत्कार केला आहे.

महाविद्यालयातील वेगवेगळ्या क्षेत्रात उत्तुंग भरारी घेतलेल्या आजी व माजी प्रज्ञा प्रतिभावंत विद्यार्थ्यांचा सत्कार करुन त्यांच्यावर मायेची थाप मारण्याचे कार्य पदवी प्रदान समारोहात केले आहे.

महाविद्यालयातील सर्व विभागातुन वेगवेगळ्या विषयावर वेबिनार घेवून विद्यार्थ्यांच्या ज्ञान कक्षा विस्तृत करण्यासाठी प्राध्यापकवृंद सतत प्रयत्नशिल असतो. कोविडच्या काळात सुद्धा महाविद्यालयाचे ग्रंथालय विद्यार्थ्यांसाठी खुले होते. या काळात महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी ग्रंथ वाचनाचा मोठा लाभ घेतला आहे. तसेच महाविद्यालयातील ग्रंथाचा साठा मोठा आहे. तसेच हिंदी विभागाच्या प्रयत्नातून केंद्रीय हिंदी निर्देशालय, नई दिल्ली या संस्थेकडून ६१०५ रुपयांच्या ग्रंथाची ग्रंथालयात भर पडली आहे.

या अंकात लेख, प्रेम, जाणीवा, मा.उत्तमरावजी राठोड साहेब यांचे सामाजिक व शैक्षणिक कार्य, माझी गोरमाटी, स्त्री-पुरुष समानता व मानवी मूल्य, कोरोना जागृती शिक्षण या सारख्या मौलिक विषयावर लेख प्रकाशित करण्यात आले आहेत. उन्मेष वाचकामध्ये नवचैतन्य निर्माण करणारा आहे. आमच्या विद्यार्थी व प्राध्यापकांनी कोविड-१९ च्या काळात केलेल्या कार्याचा ठेवा आपण नक्कीच स्वीकाराल अशी खात्री आहे. कोविड १९ च्या संकटाचा सामना करत, उज्ज्वल भारताचे स्वप्न साकार करुया व नव्या युगाची नवी प्रेरणा घेऊया !....

प्राचार्य

डॉ.एस.के.बेंबरेकर

किनवट शिक्षण संस्थेचे,

किनवट शिक्षण संस्था, किनवट

ता.किनवट जि.नांदेड

संस्थापक अध्यक्ष : स्व.उत्तमरावजी राठोड

: कार्यकारणी :

मा.श्री प्रफुल्ल प्रकाशराव राठोड	अध्यक्ष
मा.श्री गंगारेड्डी बैनमवार	उपाध्यक्ष
मा.श्री आनंदराव पाटील	उपाध्यक्ष
मा.श्री शंकररावजी चाडावार	सचिव
मा.श्री दत्तरामजी राठोड	सहसचिव
मा.श्री ठाकुर नारायण जाधव	सहसचिव
मा.श्री जसवंतसिंग सोखी	कोषाध्यक्ष
मा.श्री डी.बी.पाटील	सदस्य
मा.श्री यादवरावजी नेम्मानीवार	सदस्य
मा.श्री इसाखॉन सरदारखॉन	सदस्य
मा.श्री रामरावजी जाधव	सदस्य
मा.श्री अल्लाबक्ष अ.रजाक	सदस्य
मा.श्री दिनकररावजी चाडावार	सदस्य
मा.श्री सखाउल्लाखान	सदस्य
मा.श्री नारायणरावजी सिडाम	सदस्य

किनवट शिक्षण संस्थेचे,

बळीराम पाटील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, किनवट

ता.किनवट जि.नांदेड

महाविद्यालय विकास समिती

मा.श्री प्रफुल्ल प्रकाशराव राठोड	अध्यक्ष
मा.श्री शंकररावजी चाडावार	सदस्य
श्री डॉ.एस.के.बेंबरेकर	सदस्य सचिव
श्री आर.एम.नेम्मानीवार	विभाग प्रमुख
श्री डॉ.एस.आर.शिंदे	IQAC समन्वयक
श्री डॉ.जी.बी.लांब	शिक्षक प्रतिनिधी
श्री डॉ.पी.एल.शेरे	शिक्षक प्रतिनिधी
सौ.डॉ.शुभांगी दिवे	शिक्षक प्रतिनिधी
श्री आ.के.धात्रक	शिक्षकेत्तर प्रतिनिधी
श्री व्ही.एम.शिंदे	शिक्षण तज्ञ
सौ.भावना दिक्षित	समाजसेवक
श्री प्रशांत चाडावार	उद्योजक
श्री योगेश सोमवंशी	संशोधक

***

प्राध्यापक वृंद

.....(वरिष्ठ विभाग).....

- प्रा.यु.जी.इंगोले
- डॉ.ए.टी.कांबळे
- प्रा.आर.एम.नेम्माणीवार
- डॉ.एस.आर.शिंदे
- प्रा.एम.के.जोनपेल्लीवार
- डॉ.पी.एल.शेरे
- प्रा.एस.एस.माने
- डॉ.जी.एस.वानखेडे
- प्रा.एस.यु.जाधव
- डॉ.ए.पी.भालेराव
- डॉ.जी.बी.लांब
- प्रा.के.व्ही.मिरासे
- प्रा.एम.आय.पवार
- प्रा.एम.एस.राठोड
- डॉ.एस.एल.दिवे
- प्रा.डॉ.पी.डी.घोडवाडीकर
- प्रा.ए.जी.हटकर
- डॉ.वाय.व्ही.सोमवंशी

प्राध्यापक वृंद

.....(कनिष्ठ विभाग).....

- प्रा. सी.जी.दमकोंडवार
- प्रा. व्ही.के.खुपसे
- प्रा. डी.टी.चाटे
- प्रा. सय्यद काझी
- श्रीमती डॉ.आर.आर.कोमावार
- प्रा. ए.एन.पाटील
- प्रा. पी.एम.येरडलावार
- श्रीमती डॉ.एल.एन.पेंडलवाड

.....शिक्षकेत्तर कर्मचारी वृंद.....

- श्री आर.के.धात्रक
- श्री डी.व्ही.खंदारे
- श्री एन.जी.पवार
- श्री के.एन.पिंपरे
- श्री जी.एन.पवार
- श्री एन.एम.कोकुलवार
- सौ.वाय.एन.कुमरे
- सौ.अे.जी.शिरपुरकर
- श्री बी.डी.चव्हाण
- श्री एम.एस.लोकडे
- श्रीमती लक्ष्मीबाई पुट्टावार

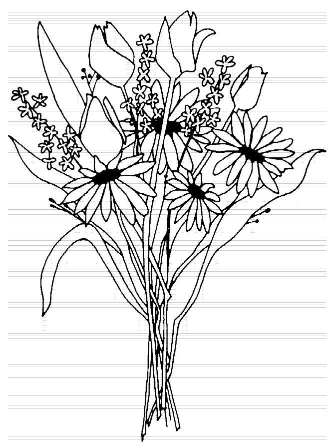

मराठी विभाग

आई...

थकलेल्या आईचा एकदा
बसल्या जागी डोळा
लागला.
तेव्हा तिचा छकुला
अगदी शहाण्या सारखा
वागला.
हळुच सारली त्याने
तिच्या मानेखालची उशी
अन शालही पांघरली
अगदी ती त्याच्यावर
पांघरायची तशी
आईचे डोळे मिटले होते
तरी तिला दिसत होतं
सगळं,
तिला आपलं बाळ वाटलं
जगापेक्षा वेगळं
मायेनं ओथंबुन तिचे
भरुन आले डोळे
आणि आई रडते म्हणुन
तिचे बाळ,
कासावीस झाले.
आई-आई म्हणत त्याने
गाठली तिची कुशी
कुशीत घेत आईने त्याला दिली
आपल्या हाताची उशी
मग काय ते वेडं बाळ
निवात निजलं
अन आईच्या पदराचं
टोक
ओल्या पापण्यांनी
भिजलं...

※ जाधव पायल
बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष

बाप...

मुलींच्या लग्नापर्यंत कडक वाटणारा बाप
लग्नांतर इतका हळवा कसा होतो
मुलीसाठी जितक करता येईल तितकं
जीवाच रान करत राहतो.

घरात असताना जास्त न बोलणारा
लग्नानंतर फोन मॅसेज करुन चौकशी
करत राहतो.
आधी डोळे वटारुन पाहणारा
आता डोळे भरुन निराप देतो,
मुलींच्या लग्नानंतर बाप इतका हळवा
कसा होतो.

कधी कोणाला काही न बोलणारा
स्वत:वर अन्याय झाला तर वेळ मारुन नेणारा
मुलीसाठी मात्र जगाविरुध्द उभा राहतो.
मुलींच्या लग्नानंतर बाप इतका हळवा
कसा होतो.

पाहूणे आले तर फारसा फरक न पडणारा
जावयाची मात्र खुप वाट पाहतो
मुलीची पहिल्यापेक्षा जास्त काळजी घेतो
मुलीच्या लग्नानंतर बाप इतका हळवा
कसा होतो.

※ निकीता पाटील
बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष

भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील महात्मा गांधी यांचे योगदान

मोहनदास करमचंद गांधी हे भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्यातील प्रमुख नेते व तत्वज्ञ होते. महात्मा गांधी या नावाने ते ओळखले जातात. अहिंसात्मक व असहकार आंदोलनांची महात्मा गांधीनी भारताला स्वातंत्र्य मिळवुन दिले. रविंद्रनाथ टागोर यांनी सर्वप्रथम त्यांना महात्मा ही उपाधी दिली भारतातील लोक त्यांना प्रेमाने बापू तर अनाधिकृतपणे राष्ट्रपिता म्हणतात. गांधी संविनय सत्याग्रहाच्या कल्पनेचे जनक होते. त्यांचा जन्म दिवस २ ऑक्टोबर हा भारतात गांधी जयंती म्हणुन तर जगभरात आंतरराष्ट्रीय अहिंसा दिन म्हणुन साजरा केला जातो. या दिवशी भारतात सार्वजनिक सुट्टी असते.

महात्मा गांधी हे इ.स.१९१४ मध्ये भारतात येऊन संपूर्ण देशाचा दौरा केला, जमीन कर व भेदभाव विरोधात लढा देण्यासाठी शेतकरी, मजुर व कामगार यांना एकत्र केले. महात्मा गांधी यांनी १९३० मध्ये मिठाचा सत्याग्रह केला. आणि त्यांनतर १९४२ मध्ये भारत छोडो आंदोलनाने त्यांना प्रसिध्दी मिळाली. बिहारमधील चंपारण आणि गुजरात मधील खेडा येथील चळवळीमुळे गांधीना भारतातील पहिले राजकीय यश मिळाले. चंपारणमधील ब्रिटीश जमीनदरांनी शेतकऱ्यांना अन्न धान्य पिकांऐवजी नील लागवड करण्यास भाग पाडले व स्वस्त दरात पीके घेत असत. यामुळे शेतकऱ्यांची परिस्थिती बिकट झाली. विनाशकारी दुष्काळांनतर ब्रिटीश सरकारने दडपशाही कर लादला. गांधीजींनी जमीनदारांच्या विरोधात निषेध आणि संप केला व त्याचे नेतृत्व केले. त्यांनतर गरीब शेतकऱ्यांच्या मागण्या मान्य केल्या गेल्या.

गांधीजींचा असा विश्वास होता की, भारतातील इंग्रजांचे शासन केवळ भारतीयांच्या सहकार्याने शक्य होते. आणि जर आपण सर्वजण मिळून ब्रिटीशांविरुध्द सर्व काही करण्यास सहकार्य केले तर स्वातंत्र्य शक्य आहे. गांधीजींच्या वाढत्या लोकप्रियतेमुळेच त्यांना काँग्रेसचा महान नेता बनवले, त्या दरम्यान जालियनवाला बाग हत्याकांडाने देशाला मोठा धक्का बसला. यामुळे लोकांमध्ये संताप व हिंसाचाराची ज्वाला भडकली. म्हणुन गांधी यांनी लोकांना ब्रिटिश सरकार कडून मिळालेला सन्मान व नोकरी सोडावी तसेच ब्रिटीश सरकारच्या शैक्षणिक संस्था व न्यायालयांवर बहिष्कार टाकावा अशी विनंती केली. असहकार चळवळीला अपार यश मिळत होते, पण फेब्रुवारी १९२२ मध्ये चौरी चौरा घटनेमुळे या संपाचा अंत झाला व महात्मा गांधी यांना अटक करुन देशद्रोहाचा खटला चालवून सहा वर्षे तुरुंगवासाची शिक्षा सुनावली.

ब्रिटीश सरकारने सर जॉन सायमनच्या नेतृत्त्वात भारतासाठी एक नवीन वैधानिक सुधार आयोग तयार केला, परंतू यात एकही सदस्य भारतीय नव्हता. त्यानंतर इ.स.१९२८ च्या कलकत्ता अधिवेशनात गांधीजींनी ब्रिटिश सरकारला भारतीय साम्राज्याला सत्ता देण्यास सांगितले. यावर ब्रिटीशांकडून कोणताही प्रतिसाद मिळाला नाही. या घटनेनंतर गांधीजींनी मिठाच्या करा विरोधात मीठ सत्याग्रह सुरु केला. त्या अंतर्गत त्यांनी १२ मार्च ते एप्रिल या कालावधीत गुजरातच्या अहमदाबाद ते दांडी ३८८ कि.मी.

प्रवास केला. या प्रवासाचा हेतू स्वत:हून मीठ तयार करणे हा होता.

या आंदोलनानंतर लॉर्ड-इर्विन यांच्या प्रतिनिधित्व असलेल्या सरकारने गांधी सोबत सल्लामसलत करण्याचा निर्णय घेतला. गांधी इर्विन करारावर १९३१ मध्ये साक्षरी झाली. गांधी इर्विन या कराराअंतर्गत ब्रिटिश सरकारने सर्व राजकीय कैद्यांना सोडण्याची सहमती दर्शवली.

स्वातंत्र चळवळीतील भारत छोडो ही सर्वात शक्तीशाली चळवळ ठरली, ज्यामुळे व्यापक हिंसाचार आणि अटक झाल्या या संघर्षात हजारो स्वातंत्र्यसैनिक शहीद झाले, तेवढेच जखमी ही झाले आणि हजारो लोकांना अटक करण्यात आले. गांधीजींनी हे स्पष्ट केले की जो पर्यंत तातडीने स्वातंत्र्य मिळणार नाही, तो पर्यंत आपण ब्रिटिशांच्या युध्दायांच्या प्रयत्नांना पाठिंबा देणार नाही व आंदोलन ही थांबणार नाही असेही ते म्हणाले.

महात्मा गांधी यांचा असा विश्वास होता की, देशात अस्तित्वात असलेले सरकार हे अनागोंदीपेक्षा अधिक धोकादायक आहेत. गांधीजींनी सर्व भारतीयांना अहिंसेची शिस्त पाळुन करावे किंवा मरावे असे सांगितले. ब्रिटिश सरकारने गांधीजींना ९ ऑगस्ट १९४२ रोजी मुंबईत अटक झाल्या नंतरही भारत छोडो चळवळीने भारताला एकत्र केले आणि दुसरे महायुद्ध संपेर्यंत ब्रिटिश सरकारने लवकरच सत्ता भारतीयांच्या ताब्यात देण्याचे संकेत दिले. त्यामुळे म.गांधीजींनी भारत छोडो आंदोलन संपविले व सरकारने सुमारे १ लाख राजकीय कैदी सोडले. भारतीय स्वातंत्र लढ्यातील या महात्मा गांधी यांच्या अपार योगदाना मुळे प्रख्यात शास्त्रज्ञ आईनस्टाईनने गांधीजींच्या बाबतीत एकदा असे म्हटले होते की, असा कोणी माणुस या धरतीवर निर्माण झाला होता, यावर येणारी पिढी क्वचितच विश्वास ठेवेल.

९ जुलै १९४२ साली महात्मा गांधी यांनी ब्रिटीश शासनकर्त्यांना चले जाव चा आदेश दिला. गांधी यांनी आयुष्यभर सत्य व अहिंसा या तत्वज्ञानाचा पुरस्कार केला. व ते स्वत: ही त्या तत्वानुसार वागले आणि दुसऱ्यांना सुद्धा तसे करावे असे सुचविले. त्यांनी खेड्यांना खऱ्या भारताचे मुळ म्हणुन पाहिले, आणि स्वयंपूर्णतेचा पुरस्कार केला. १९३९ मध्ये कोणाशी ही सल्लामसलत न करता व्हाईसराय ने जर्मनी विरुद्ध युद्ध पुकारले किंवा जाहिर केले तेव्हा गांधीनी व काँग्रेसने ब्रिटिश सरकारचा पाठींबा काढून घेतला. दरम्यान मुस्लीम लिग ने ब्रिटिशांना सहकार्य केले.

गांधीजींनी १९२० मध्ये काँग्रेसच्या नेतृत्वाखाली सुत्रे हाती घेतली. त्यानंतर ब्रिटिश सरकार सोबत आपल्या मागण्यामध्ये सतत वाढ करत करत (काही ठीकाणी थांबत व तडजोड करत) २६ जानेवारी १९३० ला काँग्रेसने भारताचे स्वातंत्र्य जाहिर केले. महात्मा गांधी यांच्या १९२०-२२ मध्ये अहिंसक, असहकार आंदोलन १९३०-३२ दरम्यान दांडी येथील मीठ सत्याग्रह महात्मा गांधी यांनी भारतीय जनतेला करा किंवा मरा असे आवाहन केले, या घटनेचे आंदोलनाचे भारतीय स्वातंत्र लढ्यात फार मोठे योगदान आहे व या आंदोलनांचा अनन्य साधारण महत्व आहे.

महात्मा गांधी हे केवळ अट्टल राजकारणीच नव्हते तर जीवनाच्या विविध पैलुवर

त्यांचा चांगलाच प्रभाव होता. ते चांगले समाजसुधारक कुशल अर्थतज्ञ होतेच. त्याच बरोबर त्यांचा उत्कृष्ट जनसंपर्क होता. ज्यावेळी मुद्रण माध्यम इंग्रजांच्या आधिपत्याखाली होते. अशावेळी गांधीजींनी आपल्या विचारांची लाट गावागावात आणि शहराशहरात पोहचवली त्यांच्या सरळ, साध्या व सोप्या भाषेचा प्रभाव लाखो लोकांवर पडत असे. त्यांनी सुरु केलेल्या हरीजन वृत्तपत्राचा उद्देशच ग्रामीण भागातील लोकांचे भले करणे आणि त्याच्या जीवनामध्ये सुधारणा करणे ब्रिटिश सरकारच्या अन्यायी धोरणा विरुद्ध समाजात प्रबोधन करणे सामाजिक सुधारणा करणे हा होय.

राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांनी १४ फेब्रुवारी १९३० रोजी सविनय कायदेभंग हे ब्रिटीश सरकारच्या विरोधात चळवळ चालू केली. हिंसा न करता ब्रिटीशांचे जुलमी, कायदे मोडणे आणि त्या संदर्भात शिक्षा भोगणे म्हणजे सविनय कायदेभंग होय. गांधीजींनी सविनय कायदेभंग चळवळीची सुरुवात मिठाच्या सत्याग्रहापासून सुरु केली. गांधीजींच्या या कायदेभंगाला संपूर्ण भारतातून पाठिंबा मिळाला, गांधीजीच्या या चळवळीची व्याप्ती १९३० च्या अलाहाबाद आधिवेशनाने वाढली. परदेशी माल, संस्था, व्यावसायिक बँका, ब्रिटिश बँक, शिक्षण न्यायालय या ब्रिटिशांच्या बाबीवर गोष्टीवर बहिष्कार टाकला. परदेशी वस्तुंची दुकाने यांच्या समोर पिकेटिंग करण्यात आले. पिकेटिंग म्हणजे दारु पिणाऱ्या लोकांना किंवा दारु पिण्यासाठी आलेल्या, येणाऱ्या लोकांना हात जोडून दारु न पिण्याची विनंती करणे. या चळवळीत स्त्रिया, मुले, शेतकरी, कामगार, आदिवासी सर्वच समाजातील घटक सहभागी झाले. गांधीनींच भारतीय महिलांना याच राजकीय चळवळींच्या माध्यमातुन रस्त्यावर उतरण्यास भाग पाडले. ४ मे १९३० रोजी ब्रिटीशांनी गांधीजींना अटक करुन दडपशाहीचे धोरण अवलंबले, गांधीना अटक केल्यामुळे सर्व भारतातुन त्यांच्या अटकेचा निषेध करण्यात आला. सरकारच्या जातीयवादी धोरणामुळेच १९३४ मध्ये सविनय कायदेभंग चळवळ बंद करुन वैयक्तिक सत्याग्रह करण्यात आला.

सविनय कायदेभंग चळवळीच्या वेळी अनेक नेत्यांना कैद झाली. याजवेळी लंडनमध्ये पहिली गोलमेज परिषद भरली. काँग्रेसने त्यावर बहिष्कार टाकला. सरकारने काँग्रेसशी तडजोड करण्याचे धोरण स्विकारले व यातुन गांधी–आयार्विन करार ५ मार्च १९३१ रोजी झाला. ब्रिटिशांनी राजकैद्यांची सुटका करावी, त्यांच्यावरील खटले मागे घ्यावेत, कायदेभंग चळवळीच्या वेळी जप्त केलेली मालमत्ता परत करावी. समुद्रकाठच्या लोकांना उदनिर्वाहासाठी मीठ बनविण्याचा अधिकार द्यावा. लोकांनी शांतपणे धरणे, पिकेटींग करावे. या भारतीयांच्या मागण्या ब्रिटिश सरकारने मान्य केल्या.

हे सर्व महात्मा गांधी यांचे भारतीय स्वातंत्र लढ्यातील अमूल्य योगदान आहे. देश त्याचे हे योगदान कधीही विसरणार नाही, अशा या महान नेत्याचा मृत्यु भारताला स्वातंत्र मिळल्याच्या अल्पावधीतच दिनांक ३० जानेवारी १९४८ ला झाला.

※ कु.पवार शितल
बी.ए. तृतीय वर्ष

लोकशाही मूल्याच्या संविधानासाठी समाज माध्यामांचा सम्यक वापर

आपल्या देशातील लोकशाही संपुर्ण जगात भक्कम व यशस्वी असल्याचे भारत निवडणुक आयोगाने सर्व जगाला दाखवुल दिलेले आहे. अशा या भारत निवडणूक आयोगाची स्थापना २५ जानेवारी १९५० रोजी झाल्याने हा दिवसभर राष्ट्रीय मतदार दिवस म्हणुन साजरा केला जातो. मतदानविषयी जनजागृती करण्याच्या दृष्टीने सर्व जिल्ह्यात जिल्हाधिकारी यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रशासनाने विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केला जाते.

देशाच्या हितासाठी व विकासासाठी मतदान करणे आवश्यक आहे. मतदार हा राजा आहे. लोकशाहीच्या बळकटीकरणासाठी मतदारांनी निवडणूकीत मतदानाच्या पवित्र हक्क बजावला पाहिजे. हे या राष्ट्रीय मतदार दिवसाने अधोरेखित केलेले आहे. नवीन मतदारांमध्ये जागृतीसाठी हा दिवस साजरा करण्यात येत आहे. या निमित्ताने जिल्ह्यात विविध स्पर्धा, जनजागृती कार्यक्रम ही शालेय व महाविद्यालय पातळीवर आयोजन केलेले आहेत. गांव, तालुका व जिल्हास्तरही भारत निवडणूक आयोगाच्या निर्देशनानुसार कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले आहे.

आपणास माहितच आहे, आगामी लोकसभा निवडणूकीचा पार्श्वभुमीवर भारत निवडणूक आयोगाने स्वीप २ हा महत्वाकांक्षी कार्यक्रम हाती घेतला आहे. आयोगाने मतदानाचे प्रमाण वाढविण्यासाठी काही उद्दिष्ट समोर ठेवली आहेत. एकुण लोकसंख्येमधील मतदारांचे प्रमाण व १८ वर्षावरील मतदारांची संख्या ही समान असावी, यासाठी उपक्रम राबवुन ती वाढविण्यासाठी विशेष प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. मतदारांच्या नोंदणीचे प्रमाण का कमी आहे. याची कारणे शोधून त्यामध्ये लक्ष ठेवणे अपेक्षित आहे. भारत निवडणूक आयोगाने या कार्यक्रमाचे अंमलबजावणी करण्यासाठी प्रत्येक जिल्ह्यांच्या उपजिल्हा निवडणूक अधिकारी यांना नोडल अधिकारी म्हणुन नेमण्यात आले आहे. कार्यक्रमाची यशस्वी व प्रभावी अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी त्यांचीच आहे. भारत निवडणूक आयोगाने आर्थिक अनुदानही या कार्यक्रमाकरिता दिले आहे.

एकुण लोकसंख्येमधील महिलांचे प्रमाण आणि मतदारांमधील महिलांचे प्रमाणे सारखे असावे. हे प्रमाण वाढविण्यात महिला बचत गट, अंगणवाडी केंद्र, दुध उत्पादक सहकारी संस्था तसेच महिलांच्या सामाजिक संघटना, नागरी संस्था इत्यादी सोबत चर्चा, परिसंवाद मेळावा आयोजित करण्यात यावेत. सणासुदीच्या काळात रांगोळी स्पर्धा, खाद्य महोत्सव इत्यादींच्या माध्यमातुन महिलांमध्ये जनजागृती करावी.

१८ ते १९ या वयोगटातील युवकांच्या मतदानाचे प्रमाण सध्याच्या ३५ ते ४० टक्क्यांवरुन ८० टक्के इतके व्हावे. युवक मतदारांची नोंदणी वाढविण्याकरिता विद्यापीठे, महाविद्यालये आणि

त्यांचे युवक प्रतिनिधी यांचेशी संवाद साधण्यात यावा. सर्व विद्यापीठाचे कुलसचिव यांना या प्रजोजनासाठी कॅम्पस ॲम्बसडर म्हणुन नियुक्त करण्यात आलेले आहे. तसेच प्रत्येक महाविद्यालयाच्या प्राचार्याना नोडल अधिकारी म्हणुन जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे. तेव्हा या कामी त्यांचे सहकार्य अपेक्षित आहे. याशिवाय युवक महोत्सव विविध क्रीडा स्पर्धा, सायकल रॅली, निबंध स्पर्धा, वक्तृव स्पर्धा, पथनाट्य, एकांकिका इत्यादीच्या माध्यमातून मतदार नोंदणीचे महत्व युवकांना पटवून देण्यात येत आहे, असे कार्यक्रम आयोजित करताना एन.एस.एस.एन.सी.सी. नेहरु युवा केंद्र इत्यादी संस्थाचे सहकार्य घेणे उपयुक्त ठरले आहे.

शहरी क्षेत्रामध्ये मतदानाचे प्रमाण वाढावे शहरी क्षेत्रामध्ये उदासिनतेमुळे मतदानाचे प्रमाण अल्प असल्याचे दिसून येत आहे. हे प्रमाण वाढविण्यासाठी शहरी क्षेत्रात मतदान कमी होण्याची नेमकी कारणे शोधून काढून त्यासंबंधी उपाययोजना करणे आवश्यक आहे. त्यासाठी शहरी भागात दुरदर्शन सिनेमागृहे, केबल, टि.व्ही. इत्यादींच्या माध्यमातून जनजागृती करण्यात येत आहे. वेबसाईट व इतर सोशल मिडीयाच्या माध्यमातून शहरी भांगामध्ये जनजागृती करण्यात येत आहे. वंचित समाज/समुह यांची मतदार नोंदणी वाढावी आणि मतदानामध्ये त्यांचा सहभाग वाढावा. यासाठी विशेष प्रयत्नांची गरज आहे. नाशिकमध्ये सेनादलातील अधिकारी/कर्मचारी, सोलापूरमध्ये बीडी कामगार, बीडमध्ये उसतोड कामगार गडचिरोलीमध्ये बडामडिया व आदिवासी समुह तर ठाणे जिल्ह्यामध्ये तृतीयपंथी मतदार नोंदणीचे प्रमाण कमी असलेले वंचित समाज/ समुह आढळून आलेले आहेत. या समाजाची वस्ती आणि त्यांची संस्कृती यांचा अभ्यास करुन त्यांना मतदान प्रक्रियेमध्ये सहभागी करुन घेण्याकरिता त्यांच्याशी प्रत्यक्ष संवाद साधणे आवश्यक आहे. मतदार पुर्नपरिक्षण कार्यक्रमाध्ये या समाजाकडे विशिष्टपणे व्यक्तीश लक्ष दिले जात आहे.

निवडणूकीमध्ये मतदारांचा सहभाग वाढावा योग्य ती उपाययोजना करणे आवश्यक आहे. एकुण लोकसंख्येमध्ये आजही अशिक्षित समाजाचे प्रमाण लक्षणीय आहे. अशा मतदारांना निवडणूकीच्या कार्यक्रमाचे महत्व समाजावून सांगून लोकशाही प्रक्रियेचे महत्व पटवून देणे आवश्यक आहे. त्यासाठी लोक शिक्षण / प्रौढ शिक्षणाच्या माध्यमातून जनजागृती करणे गरजेचे आहे. त्यामुळे प्रत्यक्ष संवाद साधुन या चालीरिती, परंपरा यातील दोष/उणीवा दुर करण्यासाठी हस्तक्षेप करणे गरजेचे आहे. याशिवाय गरीब जनतेला आर्थिक मोह दाखवून मतदानाला प्रवृत्त केले जात आहे, असेही दिसून आले आहे. यास्तव शिक्षणाच्या माध्यमातुन जनजागृती करणे प्रामुख्याने गरजेचे आहे.

आगामी लोकसभा सार्वत्रिक निवडणूकी मध्ये मतदानाचे सरासरी प्रमाण ६५ टक्के असावे असे उद्दिष्टे भारत निवडणूक आयोगाने ठेवले आहे. गेल्या लोकसभा निवडणूकीमध्ये महाराष्ट्र राज्यामध्ये सरासरी ५०.४८ टक्के इतके तर गेल्या विधानसभा निवडणूकीमध्ये महाराष्ट्र राज्यामध्ये सरासरी ५९.५० टक्के इतके मतदार झाले होते. भारत

निवडणूक आयोगाच्या निर्देशनाप्रमाणे ही टक्केवारी ६५ टक्के इतकी असणे आवश्यक आहे. विशेष जनजागृती करुन लोकांना लोकशाहीचे महत्व पटवून देणे गरजेचे आहे. यासाठी ज्या ठिकाणी कमी मतदान झाले अशा १० टक्के मतदान केंद्राचा शोध घेऊन त्या मागची कारणे शोधून ती उपाययोजना करण्याबाबत सर्व जिल्हाप्रशासनाला आयोगाने यापुर्वीच कळविणे आहे. अनिवासी भारतीयांची मतदार म्हणुन नोंदणीचे प्रमाण ०.१ टक्के आहे ते १० टक्के एवढे वाढावे अशी भारत निवडणूक आयोगाची अपेक्षा आहे. सरासरी ०.१ टक्के पर्यंत इतक्या अल्प प्रमाणात अनिवासी भारतीयांच्या मतदार म्हणुन नोंदणी झालेली आहे. हे प्रमाण १० टक्के पर्यंत वाढावयाचे असल्यास विशेष प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. त्यासाठी परराष्ट्र मंत्रालयाच्या माध्यमातुन अनिवासी भारतीयांशी संपर्क साधण्याचा प्रयत्न केला जात आहे.

टपाली मतदानाचे प्रमाण गेल्या लोकसभा निवडणुकीपेक्षा किमान १० पटीने वाढावे अशी अपेक्षा आहे. गेल्या लोकसभा व विधानसभा निवडणुकीमध्ये जेवढे टपाली मतदान झाले होते. त्यामध्ये १० पट वाढ करण्याची गरज आहे. त्यासाठी सेनादलासाठी कर्मचारी शासन सेवेतील कर्मचारी आणि विदेशी कार्यालयातील कर्मचारी अशा नागरिकांना टपाली मतदान करणे अपेक्षित आहे. साधारण शासन सेवेतील जे कर्मचारी निवडणूकीचा प्रत्यक्ष कामाकरिता नेमले जातातकिंवा नेमले जाण्याची शक्यता असते अशा कर्मचाऱ्याचा शोध घेऊन त्यांना आगाऊ कल्पना देणे आणि त्याचे कागदपत्रे जमा करुन घेणे त्यांना पोस्टल मत पत्रिकेची सुविधा उपलब्ध करुन दिल्यास हे प्रमाण वाढू शकेल. भारत निवडणूक आयोगाने याबद्दलची सविस्तर कार्यपध्दती विशद केली आहे.

लोकशाही व्यवस्थेमध्येच भयमुक्त व नि:पक्षपाती वातावरण निवडणूका पार पडणे अत्यंत महत्वाचे व आवश्यक आहे. भारतीय लोकशाहीला उज्वल परंपरा आहे. या दिनानिमित्ताने मतदारमध्ये जनजागृती व प्रबोधन घेण्यास मोलाची मदत होईल. भारतीय लोकशाही अधिकार सक्षम, बळकट व लोकभिमुख होईल. आज देशभरात प्रजासत्ताक दिन साजरा केला जात आहे. जगातील सर्वात मोठा लोकशाही देश म्हणुन भारताची ख्याती आहे. परंतु तर लोकशाही म्हणजे प्रौढ मताधिकाराच्या आधारे, खुल्या व नि:पक्षपाती निवडणूकांद्वारा लोकांनी निवडून दिलेल्या प्रतिनिधीद्वांरे चालणारे राज्य म्हणजे लोकशाही आहे. लोकशाही तत्वप्रणांली स्विकारलेला जगातील सर्वात मोठा देश म्हणजे आपला भारत. लोकशाही शासन व्यवस्थेत जनता आपले राज्यकर्ते स्वत: निवडणे, त्यासाठी जनतेला काही विशिष्ट अधिकार बहाल केले जातात.

*

कु. समिक्षा मोहन दारगुलवार
बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष

उत्तमराव राठोड – सामाजिक व शैक्षणिक कार्य

ममता और प्यार के मोती लुटाए चलते थे,
ओ, सबको अपने सिनेसे लगाए चलते थे ।
कैसे लगाए उनकी उचाँईओ का पता कोई,
ओ आसमा थे फिर भी सर झुकाए चलते थे ।

किनवट तालुका हा मराठवाड्यातील शेवटच्या टोकावरील तसेच आंध्रप्रदेश व विदर्भाच्या सिमेवरील तालुका आहे. दरी–खोरी व डोंगरांनी वेढलेला असल्यामुळे हा तालुका महाराष्ट्रातील अति दुर्गम तालुका म्हणुन ओळखला जातो. या तालुक्यात आदिवासी व बंजारा समाजाची वस्ती जास्त प्रमाणाम आहेत. तालुक्याचे मागासलेपण दुर व्हावे, यासाठी गेल्या अनेक वर्षापासून महाराष्ट्र शासनाने विशेषकृती योजना लागु केली आहे.

स्व.उत्तमराव राठोड यांच्यामुळेच किनवट तालुक्याचे राजकीय महत्व वाढले. मागासलेल्या या तालुक्याचा कायापालट व्हावा, या हेतूने नियतीनेच उत्तमरावांना जन्म दिला असावा. राजकीय, सामाजिक सेवेचा वारसा उत्तमरावंना आपले वडील कै.बळीराम पाटील यांच्याकडून मिळाला, तालुक्याच्या विकासाचे जे त्यांचे स्वप्न होते, ते उत्तमराव राठोड यांच्या रुपाने पुर्ण झाले.

आज पर्यंत किनवट तालुक्यात जे आमदार, खासदार होऊन गेले, त्यात आमदारकी व खासदारकीचा प्रदीर्घ काळ उत्तमराव यांनी उपभागेला, जणू त्यांना मिळालेली ही संजीवनीच होती. राजयोग त्यांच्या नशिबीच होता. १९५७, १९६२, १९६७, १९७२ (विधानसभा सदस्य), १९७८ (विधान परिषद सदस्य) एवढ्या वेळा ते आमदार म्हणुन निवडून आले. तर १९८०, १९८४ व १९८९ मध्ये ते खासदार म्हणुन निवडून आले होते. १९७७–७८ या काळात वसंतदादा पाटील यांच्या मंत्रीमंडळात उत्तमराव हे महसुल राज्यमंत्री होते. मा.उत्तमरावांमुळेच किनवट तालुक्याची ओळख दिल्ली पर्यंत झाली. जवळपास चाळीस वर्षे तालुक्याचे नेतृत्व उत्तमराव राठोड यांच्याकडे होते. उत्तमराव राठोड जे सांगतिल ती पुर्व दिशा, अशी तालुक्याची परिस्थिती झालेली होती.

किनवट तालुका १९५७ पुर्वी निजामराजवटीतील आदिलाबाद जिल्ह्याला जोडलेला होतो. त्यामुळे विकासाचे कोणतेही प्रश्न सुटले नव्हते. १९५७ साली पहिल्यांदा उत्तमराव राठोड विधानसभेवर निवडुन आले. उत्तमरावांनी तालुक्याच्या नियोजनबद्ध विकासाला चालना दिली. सर्वात आधी रस्ते व वाहतुकीची गरज असल्याने तालुक्यातील मुख्य गावाला जाण्यासाठी रस्ते व वाहतुकीची सोय करण्यात आली. पुढे हळुहळु वीज, पाटबंधारे, शिक्षण, टपाल व्यवस्था, दुरसंचार, आरोग्य सेवा याकडे उत्तमरावांनी जातीने लक्ष दिले. आरोग्य तपासणीसाठी गरिबांना मुंबई, हैद्राबाद, नागपूर येथे जाणे शक्य नाही, म्हणुन किनवट येथे उत्तमरावांच्या प्रयत्नांमुळेच टि.बी. सॅनिटोरियम दवाखाना उघडण्यात आला. या दवाखान्यांचे रुपांतर आज ग्रामीण रुग्णालयात झालेला आहे. गरीब माणसांसाठी उत्तमरावांनी अनेकवेळा आरोग्य शिबीर, नेत्र शिबीर आयोजित केली. शिबीरामध्ये अनेक मोठे डॉक्टर व तज्ञ

मंडळी हजेरी लावीत असत. मांडवी येथील खॉन अब्दुल गफारखॉन नेत्र रुग्णालय हे देखील सोयीसाठी त्यांनी सुरु केले. ते काही वर्षानंतर त्यांनी शासनाच्या ताब्यात दिले.

● शैक्षणिक विकासात कार्य :

किनवट तालुका हा सुरुवातीला शैक्षणिकदृष्टया अतिशय मागासलेला होता. उत्तमरावांच्या प्रयत्नामुळे खेड्यापाड्यात जिल्हा परिषदेच्या प्राथमिक व माध्यमिक शाळा सुरु झाल्या. विशेष म्हणजे आदिवासी समाजातील गरीब मुलांची मोफत राहण्याची, जेवण्याची व शिक्षणाची सोय व्हावी, यासाठी तालुक्यात अनेक ठिकाणी शासकीय आश्रमशाळा सुरु करण्यात आल्या. आदिवासी शैक्षणिक प्रकल्प निर्माण करण्यामध्ये उत्तमरावांच्या सिंहाचा वाटा होता. एवढेच नाही जर अंध मुलांची शैक्षणिक सोय व्हावी, यासाठी उत्तमरावांनी राजाराम बल्लेवार यांच्या सहकार्याने बोधडी येथे अंध विद्यालय सुरु केले. आजपर्यंत हजारो अंध विद्यार्थी शिक्षण घेऊन या शाळेतुन बाहेर पडले आहेत.

किनवट तालुका हा नांदेडपासून १५० कि.मी. दुर व उच्च शिक्षणाची सोय नसलेला तालुका होता. तालुक्याच्या ठिकाणी उच्च शिक्षणाची सोय व्हावी, अशी कै.बळीराम पाटील यांचीही इच्छ होती. त्यामुळे उत्तमरावांनी किनवट शिक्षण संस्थेची स्थापना करुन किनवट येथे १९७२ साली बळीराम पाटील महाविद्यालय सुरु केले. ज्या महाविद्यालयात आज कला, वाणिज्य व विज्ञानाची पदवी घेण्याची गरीबांची सोय आहे. औरंगाबाद येथेही त्यांच्या प्रयत्नामुळे १९७२ साली वसंतराव नाईक महाविद्याल सुरु झाले. राजगड येथे सैनिक शाळा सुरु व्हावी, अशी त्यांची इच्छा होती, परंतु हे त्यांचे स्वप्न पुर्ण होऊ शकले नाही.

१९८०, १९८२ व १९८९ च्या लोकसभेच्या निवडणूकीत उत्तमरावांना प्रचंड मतांनी विजय प्राप्त झाल्यामुळे त्यांना संसदेत जाण्याची संधी मिळाली. अनेक वेळा संसदेत त्यांचे अभ्यासपुर्ण भाषण झाले. संसदेतील त्यांच्या कामगिरीमुळे अनेक प्रश्न सुटले. औरंगाबाद येथे उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ स्थापण होण्यात उत्तमरावांचा सिंहाचा वाटा होता.

उत्तमराव राठोड यांना अनेक मंडळे, महामंडळावर सदस्य व पदाधिकारी म्हणुन काय करण्याची संधी मिळाली. महाराष्ट्र राज्य जंगल कामगार कौन्सील, महाराष्ट्र स्टेट सोल्जर्स बोर्ड, महाराष्ट्र स्टेट वाईल्ड लाईफ, ॲडवायझरी कमेटीचे सदस्य होते. आमदार, खासदार म्हणुन जबाबदारी पार पाडीत, वरील विविध संघटना व संस्थांची जबाबदारीही कार्यक्षमपणे त्यांनी पार पाडलेली आहे. किनवट शिक्षण संस्था, किनवटचे संस्थापक अध्यक्ष म्हणून उच्च शिक्षण क्षेत्रातील उत्तमराव राठोड यांची कामगिरी उल्लेखनीय होती.

※

कु.राठोड आरती अशोक
बी.ए. प्रथम वर्ष

आकाशाशी जडले नाते – डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर

भारतीय संविधान, कायदे आणि नागरिकत्व बलसागर भारत होवो !

देशाच्या १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी स्वातंत्र्य मिळाले. २६ जानेवारी १९५० पासून राज्यघटनेची अंमलबजावणी सुरु झाली. लोकशाहीची रुजवात घालणारे हे दिवस. दुसऱ्या महायुद्धानंतर स्वातंत्र्य मिळालेल्या जगातील अनेक देशांनी लोकशाहीचा स्वीकार केला. या सर्व देशांमध्ये भारत हा एकमेव देश लोकशाही यशस्वीरित्या राबवत आहे. त्याचे श्रेय राज्यघटनेला आणि जनतेला जाते. १३५ कोटींचा देश पायांत माणामणाच्या बेड्या घातल्याप्रमाणे असेल, तेथेच ठाणबंद होऊन पडला होता. वर्षभरातील उदासीनतेची काळेखी आज राजधानीतल्या सरकारी संचलनावरही दाटवलेली आहे. अर्थात रात्रीच्या गर्भात असे उद्याचा उष:काल ! या काव्यपक्तींनुसार आज विविध आव्हानांनी भारतीय समाजमन अस्वस्थ असले, तरी ते नव्या जोमानी दाटून आलेले मळभ दुरु करण्यासाठी झडझडून कामाला लागल्याचे दिसते आहे.

नागरीकत्व सुधारणा विधेयक २०१९, संसदेत बहुमताने मंजूर झाल्यानंतर संपुर्ण देशात प्रचंड खळबळ माजली. अनेक राज्यात तीव्र आंदोलनाला सुरुवात झाली. नैतीक मूल्यांचे पालन व माणुसकीच्या भावनेतुन समाजातील व्यवहार आणि स्वातंत्र्य, समता व बंधुता यांची रुजवात म्हणजेच लोकशाहीचे संवर्धन होय. तथापि, त्यापासून दुर जाण्याची मानसिकता वाढत असल्यानेच पुन्हा पुन्हा राज्य घटनेची आठवण करुन देत तिचे पालन व्हावे, अशी अपेक्षा करावी लागते.

घटनात्मक आणि शांततेच्या मार्गानेच झालेली आहेत. तसेच या आंदोलनात तरुणांचा सर्वाधिक सहभाग आहे. त्यांच्या हातात भारतीय संविधानाची प्रत मं.गांधी व डॉ.बाबासाहेब आंबेडकराचा फोटोही होता. या अर्थ हा कायदा कुठेतरी घटनेशी विसंगत आहे. त्यामुळे नागरीकत्वासंबंधी संविधनात कोणत्या तरतुदी आहेत याचाही शोघ घ्यावा लागतो.

भारतीय संविधानातील नागरीकत्वा संबंधीच्या तरतुदी, भारताच्या संविधानसभेत जेव्हा नागरीकासंबंधीची चर्चा झाली, तेव्हा त्यावर अनेक मते व्यक्त करण्यात आलेली होती. संविधानातील मसुदा समितीच्या अनुछेद समितीच्या ५ व ६ मध्ये त्यासंबंधीची माहिती आहे. परंतु शेवटी घटनासमितीला नागरिकत्व बहाल करतांना जन्म, वंश, भुप्रदेशातील निवासी ह्या बाबी महत्वाच्या वाटत होत्या. धर्म नाही, व्यक्ती कोणत्याही धर्माचा असला तरीही वरील निकषाच्या आधारे त्यास भारतीय नागरीकत्व देता येईल. असे घटनासमितीचे मत होते. या शिवाय भारतीय संविधनात निरनिराळ्या तरतुदी ह्या नागरिकत्वासंबंधीच्या आहेत, त्या म्हणजे संविधनाचे प्रस्ताविक दि.२६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी जे संविधान भारतीय जनतेने स्वीकारलेले आहे. त्या सर्व नागरीकास न्याय, स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या मूल्याचे आश्वासन देण्यात आलेले आहे.

यात सर्व नागरीकांस हा शब्द अतिशय महत्वाचा आहे.

संविधानातील प्रकरण २, भारतीय संविधनातील प्रकरण २ मध्ये नागरीकत्वा संबंधीच्या विविध तरतुदी करण्यात आलेल्या आहेत. यानुसार संविधानाच्या प्रारंभीचे नागरीकत्व (संविधान लागू होण्यापूर्वी), संविधान लागु होण्यापुर्वी जो भारतात जन्मला तो भारताचा नागरीक असेल, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी लोकशाहीची अत्यंत समर्पक अशी व्याख्या केली आहे. ज्या शासन पद्धतीत लोकांच्या आर्थिक आणि सामाजिक जीवनात क्रांतीकारक स्थित्यंतरे रक्पाताशिवाय घडवून आणण्यात येतात ती लोकशाही. त्यांच्या मते, लोकशाही ही वस्तुत: एक प्रकारची लोककल्याणकारी राज्यव्यवस्था असते, ती विषमतेला थारा देत नाही, तसेच शोषणाला स्थान देत नाही. लोकशाही मुल्यांचा संचयन करणाऱ्या डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे संविधान जगातील महान असे संविधान आहे.

● डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर व लोकशाही मूल्ये

लोकशाही मूल्यांचा पुरस्कार करणारा बुद्ध हा जगातील पहिला महामानव आहे. बुद्धाच्या तत्वज्ञानापासून लोकशाही विचारांचा डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांवर झालेला प्रभाव आणि त्या विचारातून फलद्रुप झालेली लोकशाही आज जगाला प्रेरक ठरली आहे. डॉ.बाबासोहब आंबेडकर हे लोकशाहीचे महान उपासक होते. भारतीय लोकशाही बलशाली झाल्याशिवाय भारतीय समाज आणि पर्यायाने राष्ट्र बलशाली होणार नाही हा विचार विचार त्यांनी सातत्याने मांडला. लोकशाही हा एक प्रकारचा जीवनमार्ग आहे. ती एक प्रकारची सर्वकष समाजव्यवस्था आहे. अशी त्यांची धारणा होती, ठाम विश्वास होता. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांना राजकीय स्वातंत्र्या बरोबरच सामाजिक स्वातंत्र्यही हवे होते. त्यांच्या मते, ही दोन्ही स्वातंत्र्ये खऱ्याखुऱ्या लोकशाही समाजव्यवस्थे मध्येच प्राप्त होऊ शकतात. लोकशाही ही सर्व समाजाला प्राणवायु उललब्ध करुन देणारी यंत्रणा असते आणि लोकशाही समाजव्यवस्थेचा प्राणबिंदु म्हणजेच व्यक्तीस्वातंत्र्य डॉ.आंबेडकरानी व्यक्ती स्वातंत्र्याच्या मूल्यासाठी आयुष्यभर संघर्ष केला आणि भारताला खऱ्या अर्थाने लोकसत्तक राज्याचे स्वरुप प्राप्त व्हावे, म्हणुन डॉ.आंबेडकरांनी आपली विद्धव्ता पणाला लावली. भारताच्या राजकीय स्वातंत्र्याइतकेच सामाजिक स्वातंत्र्यालाही मोल आणि महत्व आहे. अशी त्यांची भुमिका होती. या देशातील अनेक मागास जाती-जमातींना, शोषीत आणि वंचित घटकांना धार्मिक व समाजिक गुलामगिरीच्या दाढेत सर्वकाळ ठेवून केवळ राजकीय स्वातंत्र्याचाच विचार करणे ही निरर्थक गोष्ट आहे. असे त्यांचे मत होते. प्रत्येक स्त्री-पुरुषांच्या उन्नती क्षितिजे उभी राहते, ती प्रत्येक स्त्री-पुरुषांच्या पायाखाली प्रगतीच्या वाटा निर्माण करते. त्या वाटांवर चालण्याचा केवळ निर्धार हवा. त्यांच्या मते, खरी लोकशाही ही प्रत्येक व्यक्तीला स्वयंप्रकाशित हो असे आवाहन करते. व्यक्ती स्वातंत्र्याशिवाय कोणालाही स्वयंप्रकाशित होता

येणार नाही, आणि म्हणुन बाबासाहेबांनी व्यक्ती स्वातंत्र्यावर खुप भर दिला.

माणुसकी महत्वाचे मूल्य-राज्यघटनेची गरज का भासते ? कारण लोकामध्ये स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या गोष्टी सहजासहजी रुजत नाहीत. तसेच रुजली तरी त्याची अंमलबजावणी होईल, याची शाश्वती देता येत नसते. ती रुजवण्यासाठी आणि तिची अंमलबजावणी करण्यासाठी लिखित राज्यघटनेचे महत्व हे व्यापक मुल्यांनी जोपासना करण्यासाठी असते. लोकांनी रोजच्या व्यवहारात राज्यघटेनला स्मरुन आपला सार्वजनिक, सामाजिक, नैतिक आणि सांस्कृतिक व्यवहार केला पाहिजे. ज्यामुळे समाजामध्ये आपापसांत सौहार्दाची भावना रुजु शकेल. जगभरात राज्यघटना महत्वाची मानली जाते. ती केवळ राजकीय दृष्टया महत्वाची नाही तर नैतिक पातळीवर आपण कसे वागावे याचे सुत्रसंचालन घटना करत असते. भारतीय राज्यघटना इंग्लंड आणि अमेरिकेचा हवाला देत तयार केली आहे. लोक स्वत: नैतिकतेने वागत नाहीत आणि घटनेचे पालन देखील करत नाहीत.

राज्यघटना म्हणजे बासनात बांधून ठेवायचा ऐवज नाही. तो व्यवहारत असला पाहिजे, लोकशाहीत एक व्यक्ती, एक मत, हे सुत्र डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडले, समाजातील शोषित, वंचित, आदिवासी, भटके-विमुक्त आदि समाजघटकांचा जेव्हा त्यांचे म्हणणे मांडण्याची, विकास प्रक्रियेत सहभागी होण्याची संधी मिळते, तेव्हा तिथे खऱ्या लोकशाहीच्या प्रस्थापनेची सुरुवात होते. स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता हे माणुसकीच्या मुल्यात अंतभुर्त असते. राज्यघटनेच्या मार्गाने आपला प्रवास हा कायम माणुसकीच्या दिशेन जाणारा असासला हवा, जो घटनेचा गाभा आहे.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर एक दुरदृष्टीपणे अर्थशास्त्रज्ञ डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे अर्थशास्त्राप्रमाणे खुप मोठे योगदान असल्याचे दिसून येते. त्यांच्या बहुआयामी व्यक्तीमहत्वाची चर्चा करतांना ते विसरणे म्हणजे त्यांच्यातील अर्थशास्तज्ञावर अन्याय केल्यासारखा होईल. सर्वात महत्वाचे म्हणजे ते आंतरराष्ट्रीय ख्यातीचे अर्थशास्त्रज्ञ होते. किंबहूना अर्थशास्त्रात पीएच.डी. मिळविली ते पहिले भारतीय. बाबासाहेबांनी भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या विविश समस्यांवर व्यापकपणे काम केले आहे, हे विसरता चालणार नाही.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या अर्थशास्त्रातील महान योगदानाबद्दल आपल्याला बऱ्याच गोष्टी माहित नाहीत, केवळ दलित, बहुजन तसेच वंचित समाजाच्या उध्दारच्या कामामुळेच अर्थशास्त्राज्ञाला योग्य न्याय देता आला नाही ही बाबासाहेबांना शेवटपर्यंत खंत होती. थोडेसे भुतकाळात वळून पाहिले तर डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी अर्थशास्त्रासाठी मोठे योगदान असल्याचे दिसून येते. सर्वात महत्वाचे म्हणजे ते आंतरराष्ट्रीय ख्यातीचे अर्थशास्त्र होते. किंबहुना अर्थशास्त्रात पीएच.डी. मिळविलेले ते पहिले भारतीय होते.

बाबासाहेबांनी भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या विविध समस्यांवर व्यापकपणे काम केले. त्यांनी अमेरिकेच्या कोलंबिया विद्यापिठातुन अर्थशास्त्र विषयात पदव्युत्तर पदवी आणि पीएच.डी. मिळविली. त्यांनी अर्थशास्त्रातील २९ अभ्सासक्रम, इतिहासातील ११ समाजशास्त्रातील तीन अभ्यासक्रम सहा, तत्वज्ञानातील पाच, मानव वंशशास्त्रीतील चार, राजकीय शास्त्रीतील तीन अभ्यासक्रम पुर्ण केले होते याशिवाय त्यांनी फ्रेंच व जर्मन भाषेचा प्राथमिक अभ्यासक्रमही केला होता. यानंतर त्यांनी लंडन स्कुल आफ इकोनॉमिक्स (एलएलई) मधुन विज्ञान विषयात डॉक्टरेटची पदवी घेतली. यामुळेच अर्थशास्त्राच्या क्षेत्रातील त्यांच्या चार प्रमुख कामांकडे पाहणे अधिक औत्सुक्याचे ठरेल. माणसाला माणून म्हणुन जगण्याचा अधिकार महामानव डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांनी मिळवून दिला. रक्तविहित धम्मक्रांती घडवली आणि संविधानाच्या माध्यमातून हजारो वर्षापासून शोषणाच्या पिंजऱ्यात बंदिस्त असलेल्या समुहाला खरं स्वातंत्र्य मिळवून दिलं. पर्यायानं हजारो वर्षापासून अंधकारात खितपत पडलेल्या समाजात नवी चेतना निर्माण झाली. ही चेतना सामाजिक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक, राजकीय, धार्मिक आदि क्षेत्रावर परिणामकारक ठरलेली आहे. अर्थात ज्यांना माणूस म्हणूनही नाकारलं जात होत, त्या समजांन एका नव्या संस्कृतीचा उदय केला.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांनी आपल्या जीवनात धर्म आणि धम्म असा फरक केला आहे. परमेश्वराच स्वरुप, त्याला प्रसन्न करुन घेण्याचे मार्ग या संदर्भात विचाराला त्यांनी धर्म हे नांव दिलं. धम्म हा धर्माहून निराळा आहे. वैयक्तीक व सामाजिक नीती म्हणजेच धम्म होय. ही धम्माची व्याख्या आहे. डॉ.आंबेडकर यांनी बौध्द धम्म स्विकारण्यासाठी केलेली कृती प्रदीर्घ चिंतन, मनन आणि अभ्यासातुन केलेली अलौकिक घटना होती. ते बुध्दासारखेच महान प्रर्वतक होते, असा निष्कर्ष त्यांच्या आयुष्यातील आंदोलन बघून काढता येतो. कारण त्यांचं व्यक्तीमत्व आभाएवढंच विरा होतं. म्हणुनच ते बोधिस्तव झालेत. पर्यायानं तथागत बुध्दानंतर महानिर्वारण शब्द विसरलेल्या भारतीय समाजाला ६ डिसेंबर १९५६ रोजी ब्बिाण परिनिब्बाण शब्दाचं सामर्थ्य अनुभवास मिळालं. हा प्रवाह निरंतर सुरुच राहणार आहे.

✻

कु.स्नेहल दुधीवार
बी.कॉम. प्रथम वर्ष

माझी गोरमाटी

प्रफुल्ल राठोड यांनी अतिदुर्गम भागात शैक्षणिक क्रांती घडवली, शेती पालन योजने अंतर्गत किनवट तालुक्यातील आदिवासी भटक्या विमुक्त व इतर मागास वर्ग यांना दुधाळ संकरीत गाई, म्हशी, शेळ्या, बोकड्या अनुदानावर या योजनेचा भरपूर लाभ घ्यावा असे प्रफुल्ल राठोड यांनी सांगत असे बंजारा समाजामध्ये चांगली सुधारणा करण्यासाठी ऑल इंडिया बंजारा सेवा संघाचा जिल्हाध्यक्ष पदी किनवट संस्थेचे अध्यक्षपदी निवड झाल्याचे बंजारा समाज व इतर जातीमध्ये आनंदाने स्वागत केले. सामाजिक, शैक्षणिक कार्यात सदैव कार्यात राहणारे प्रफुल्ल राठोड यांचे कार्यकर्त्यांने जल्लोश साजरा केला. म.गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत जलसंवर्धन व जलसंधारण कामे जलसिंचनाची किंवा इंदिरा आवास योजनेचा लाभार्थी जमिनीसाठी जलसिंचन करण्यासाठी सिंचन विहिर ग्रामीण भागात जोड रस्ते कामे, माती नाला, माती बंध, वनराई बंधारासाठी शासनाकडून निधी आणुन विकासासाठी भरपुर प्रयत्न प्रफुल्ल राठोड यांनी केली.

गोरमाटी कला-संस्कृतीच्या जोपासने साठी गेली २० वर्षे त्या करत असलेल्या कामाची गोष्ट देशातल्या कानाकोपऱ्यात पोहचली. या गोष्टीचा मला खुप आनंद झाला. गोरमाटी जगवण्याचा २० वर्षाचा आमचा संघर्ष. या संघर्षातली ही आनंद देणारी घटना होती. या एका घटनेनं देशभर गोरमाटीची चर्चा सुरु झाली. एक छोटी गोष्ट मोठी झाली.

बंजारा पद्धतीचे कपडे आणि दागिने तयार करण्यासाठी कला म्हणजे गोरमाटी. ही कला अस्तंगत होऊ नये, म्हणुन आम्ही दोघं नवरा-बायको उभे राहिलो आणि आता तांड्यांवरचे हजारो हात ही गोरमाटी जगवण्यासाठी झटत आहेत.

मी लहानांची मोठी झाले ते गोरमाटी (बंजारा) कलेच्या अन् संस्कृतीच्या त्यांच्या रिकाम्या वेळेत गोरमाटी पद्धतीचे कपडे आणि दागिने तयार करायच्या त्यांना आम्ही मुलंबाळंही मदत करायचो. आमच्या गोरमाटी समाजात गोरमाटी पध्दतीचे स्वत:चे कपडे स्वत:च तयार करण्याची पद्धत आहे, मुलींच्या लग्नात मुलीचे कपडे, दागिने हे आपण स्वत:च बनवायचे असतात. आमच्यामध्ये आई, आजीनं तयार केलेले हे कपडे आणि दागिने म्हणजेच स्त्रीधन. आमची संस्कृतीच अशी आहे की गोरमाटी कलेचा वारसा आजी, आईकडून नव्या पिढीकडे हस्तांतरित होतो. पुढे या पिढीनं तिच्या पुढच्या पिढीला या कलेचा वारसा देणं अपेक्षित असतं. पण शिक्षण, व्यवसाय, रोजगार यामुळे याकडे नवीन पिढीचं दुर्लक्ष होत आहे.

मी जेव्हा शाळा-कॉलेजात शिकत होते,

तेव्हा माझंही नेमकं असंच झालं. घरात गोरमाटी संस्कृतीचं वातावरण होतं. पण घराबाहेर ही सिंधकालीन गोरमाटी कला आणि संस्कृती नामशेष होत चालती आहे याची जाणीवही नव्हती. ही कला संस्कृती टिकण्याची, वाढवण्याची आपली जबाबदारी आहे असं तेव्हा कधी वाटलंच नाही. उलट जसजसं शिकत होतो तसं या गोरमाटी संस्कृतीचे कपडे परिधान करणं, तशी वेशभुषा करणं नकोसं वाटू लागलं. त्याची लाज वाटु लागली. पण आज मी सणवार, मुलांचे वाढदिवस लग्न सार्वजनिक कार्यक्रम या प्रत्येक ठिकाणी स्वत: तयार केलेले गोरमाटी संस्कृतीचे कापडे, दागिने परिधान करते. तशीच वेशाभुषाही करते, हे सर्व करतांना आज मला माझ्या या गोरमाटी संस्कृतीचा अभिवान वाटत आहे. पण ही हजारो वर्षांची कला वाचवायची असेल तर केवळ दोघांचे हात झटुन काय होणार का ? हे काम व्यापक पातळीवर करता येईल का ? अशी विचारणा आमच्याकडे होऊ लागली ही कला जास्तीत जास्त महिलांना शिकवण्याचा विचार आला. हे काम एका संस्थेकरवी केल्यास जास्तीत जास्त महिलांपर्यंत पोहोचू शकु असं वाटलं आणि महिला सक्षमपणे करत आहेत.

गोरमाटी कला-संस्कृती टिकवायची असेल तर परंपरा जपण्यासोबतच तिला आधुनिकतेची जोड देण्याची गरज आम्हाला वाटु लागली. त्यासाठी आम्ही चेन्नई, दिल्ली, अहमदाबावरुन डिझायनर बोलावलेत. त्यांना बाजारातल्या मागणीनुसार कोणते डिझाइन करु शकलो याचं प्रशिक्षण आमच्या महिलांना दिलं. आपली हजारो वर्षाची ही कला संस्कृती टिकवून ठेवण्याचं काम केवळ आपण गोरमाटी समाजच करतो आहोत असं नाही तर वेगवेगळ्या समाजांची लोकं आपली संस्कृती टिकवून ठेवण्यासाठी प्रयत्न करत आहेत, याचा अनुभव आमच्या महिलांना देण्यासाठी आम्ही त्यांना भुज, कच्छ आणि कर्नाटकात घेऊन गेलो. आपण गोरमाटी कलाकृती तयार करुन किती महत्वाचं काम करत आहोत, असा विश्वास यांच्यात निर्माण झाला.

आज दिल्ली, कलकत्ता, हैद्राबाद असं कुठेही प्रदर्शन लावण्याची मागणी आली की आमच्या महिला मोठ्या उत्साहांन जातात. गोरमाटी कला-संस्कृती जगात आज देशात महाराष्ट्रात ती आहे. पण संस्कृतीचे कपडे परिधान करणं, तशी वेशभुषा करणं नकोसं वाटू लागलं. त्याची लाज वाटु लागली. पण आज मी सणवार, मुलांचे वाढदिवस लग्न सार्वजनिक कार्यक्रम या प्रत्येक ठिकाणी स्वत: तयार केलेले गोरमाटी संस्कृतीचे कापडे, दागिने परिधान करते. तशीच वेशाभुषाही करते, हे सर्व करतांना आज मला माझ्या या गोरमाटी संस्कृतीचा अभिवान वाटत आहे. पण ही हजारो वर्षांची कला वाचवायची असेल तर केवळ दोघांचे हात झटुन काय होणार का ? हे काम व्यापक पातळीवर करता येईल का ? अशी विचारणा आमच्याकडे होऊ लागली ही कला जास्तीत जास्त महिलांना शिकवण्याचा

विचार आला. हे काम एका संस्थेकरवी केल्यास जास्तीत जास्त महिलांपर्यंत पोहोचू शकु असं वाटलं आणि महिला सक्षमपणे करत आहेत. वर्षापुर्वी अस्तंगत होऊ चाललेली ही कला आता जोमान पुन्हा आपली मुळं घट्ट करते आहे आणि यात आपण करत असलेल्या कष्टांचा वाटा मोठा आहे याचा आनंद खुप मोठा आहे. आज या कलेचा हात धरुन अनेक महिला आपल्या पायावर सक्षमपणे उभ्या झाल्याचा, त्यांच इतर गरजु महिलांना आधार देणं. या सगळ्यांचा अनुभव घेणं ही माझ्यासाठी अभिमानाची बाब आहे.

मुळात गोरामाटी समाज हा कष्टकरी समाज आहे. ऊस तोडणी, शेतमुजरी, रस्त्यांची कामं इथे मजुर म्हणून याच समाजाचे बायका, पुरुष घाम गाळतात. पण उन्हातान्हात घाम गाळुनही त्यांच्या कष्टाचा मोबदला अगदीच तोडाक आणि एवढे कष्ट करुनही त्यांच्या चिल्लापिल्लयांची भविष्य मात्र अधांतरिच, कारण मजुरीला बाहेर पडल की मुलांची शाळा सुटते, पण या गोरमाटी हस्तकलेच्या कामातुन सावलीत बसुन चांगले पैसे मिळाल्याचा आनंद महिला घेत आहेत. कामाच्या शोधात मुलांच्या शाळा बुडत बुडत नसल्याचं समाधान या महिलांना आहे. गोरमाटी कलेसाठी झिजणाऱ्या या हातांना जसे पैसे मिळालेत तसा सन्मानही मिळाला. मागच्या दुष्काळात घरातल्या बाप्याला मजुरीचं काम नव्हतं पण तेव्हा अख्खं घर अनेक महिलांनी केवळ या गोरमाटी हस्तकलेच्या वस्तु तयार करुन आणि विकुन तगवलं. घरातल्या बाईमुळे घर जगलयाचा आनंद इथले पुरुष व्यक्त करतात. गोरमाटी कला संस्कृती संपुर्ण महाराष्ट्र न्यायची आहे. देशपातळीवर या गोरमाटीचा मानाचं स्थान निर्माण करुन घायचं आहे.

*

देवन्ना दुधीवार
माजी ग्रंथालय परिचर,
ब.पा.महा. किनवट

स्मृतीशेष उत्तमराव राठोड यांचे सामाजिक व शैक्षणिक कार्य

वंदनीय असतात ती माणसं
जी समाज हितासाठी झटतात...

जसे की सर्वांना माहित आहे, किनवट तालुका हा दुर्गम तालुका आहे. दऱ्याखोऱ्यांनी वेढलेला भाग म्हणुन किनवटला ओळखले जाते. आपल्या या तालुक्यात आदिवासी व तसेच बंजारा लोकांची संख्या जास्त आहे. तालुक्याचे हेच मागसलेपणा दुर व्हावे म्हणुन, अनेक वर्षापासून महाराष्ट्र शासन कार्य करते व विविध योजना लागु करते.

पण म्हणतात की, कोळशाच्या खाणीत हिरा सापडतो, हेच झाले व तालुक्याचा मागासलेपणा दुर करण्यासाठी नियतीने स्वत: उत्तमरावांना जन्म दिला असावा. स्व.उत्तमराव राठोड यांच्यामुळे किनवटचे व परिसरातील सर्व खेड्यांचे नशीबच उघडले, त्यांच्यामुळे राजकीय व सामाजिक सेवेचा वारसा किनवटला लाभला. त्यांचा जन्म मांडवीला झाला. किनवट तालुक्यात जे आमदार, खासदार होऊन गेले त्यात आमदारकी व खासदारकीचा प्रदीर्घ काळ उत्तमरावांनी उपभोगला. जणू त्यांच्या नशिबी राजयोगच होता. एक नाही दोन नाही तर पुर्ण ४० वर्ष त्यांनी किनवटच्या सेवेत कार्य केले. त्यांनी प्रत्येक गोष्टीत स्वत: लक्ष देऊन सर्व कार्य पुर्वत्वास नेले, ते नेहमी हेच विचार करत,

आजचे कार्य, संघर्ष हेच उद्याचे सामर्थ्य निर्माण करेल... विचार बदलल्याने आयुष्य बदलतं, अशा दुर विचाराचे ते प्रणेते होते. त्यांनी १९५७, १९६२, १९६७, १९७२ या काळात आमदारकी व तसेच १९८०, १९८४, १९८९ या काळात खासदारकी उपभोगली, आणि संपुर्ण काळात त्यांनी जनहिताचा वारसा चालवला. गरीब, मागस वस्त्यांना, शेतकऱ्यांना आपलसं करुन त्यांच्यासाठी नेहमी प्रयत्न केले. तसेच शिक्षणाला, आरोग्याला त्यांनी फार महत्व दिले. त्यांनी वीज, वाहतुक, पाटबंधारे, दुरसंचार, टपाल व्यवस्था याकडे जातीने लक्ष दिले. अशा प्रकारे त्यांनी तालुक्याच्या नियोजनबध्द विकासाला चालना दिली. त्यांनी नेहमीच समाजाच्या हिताचा प्रयत्न केला, ते म्हणत,

माझा प्रयत्न इतरांपेक्षा श्रेष्ठ असला पाहिजे असं नाही, पण तो समाजाच्या हिताचा असला पाहिजे.

गरीबांना नागपुर, मुंबई अशा ठिकाणी तपासणीसाठी जाणे शक्य नव्हते, म्हणुन उत्तमरावांनी टि.बी. सॅनिटोरियम दवाखाना उघडला होता. तसेच त्यांनी अनेकवेळा आरोग्य शिबीर, नेत्रदान, शिबीर आयोजित केले. मांडवी येथील खान अब्दुल गफारखान हे नेत्र रुग्णालय देखील त्यांनी उघडले. १९७२ साली त्यांनी किनवट शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. तालुक्यात उच्च शिक्षणाची सोय व्हावी, म्हणुन त्यांनी बळीराम पाटील महाविद्यालय सुरु केले. आज कला, वाणिज्य व विज्ञानाची पदवी घेण्याची गरीबांना सोय आहे.

तसेच त्यांनी तालुक्यात गावोगावी प्राथमिक शाळा, आश्रम शाळा, पाण्याची व्यवस्था, सिंचनाची व्यवस्था, विश्रामगृहे वनविकास महामंडळ, राजगड येथील प्रियदर्शनी विमानतळ तसेच किनवट येथील बसस्थानक

इ.बाबी निर्माण करुन तालुक्याचा विकास केला. नैसर्गिक वस्तुंचा योग्य उपयोग व्हावा, बेरोजगारांना रोजगार मिळावे, यासाठी ही ते नेहमीच धडपड करत.

स्व.उत्तमराव राठोड हे संगीतप्रेमी, चरित्र्यवान, नि:स्वार्थी, तळमळीचा कार्यकर्ता म्हणुन सर्व समाजात परिचित होते. सर्व जनता त्यांच्यावर आनोनात प्रेम करायची, ते सुद्धास जनतेंचे लाडके होते. बंजारा समाज हा आखिल भारतीय पातळीवर संघटित व्हाव, अशी त्यांची प्रामाणिक इच्छा होती. या समाजात जागृती आणुन त्यांना विकासाचा मार्ग उत्तमरावांनी दाखविला. ते म्हणत, स्वत:च्या बुध्दीमत्तेवर विसंबुन राहुन जो गाढ तपश्चर्येने, अलौकिक ध्येयाने ती अखंड उद्योगशीतेने उच्च ध्येयासाठी अविरत झगडतो, तो धुळीतुन जाऊन कसा धुराच्या मालिकेत कसा विराजमान होतो हे सिध्द करणारे उदाहरण बंजारा समाजात उत्तमराव राठोड शिवाय अन्यत्र सापडणे कठीण, स्वार्थी आणि संधीसाधु राजकारण त्यांना कधी जमतच नव्हते.

जर तुम्ही धर्म कराल, तर देवाकडून मागावचं
लागेल, जर तुम्ही कर्म कराल तर
देवाला तुम्हाला द्यावच लागेल...

या उक्तीप्रमाणे आज किनवट तालुका हा दिल्लीपर्यंत त्या महामानवाला जाते, त्याने आपल्या दुरदृष्टीने किनवटला विकासाच्या मार्गावर उभं केल. संपुर्ण दृष्टया आज किनवट पुर्ण आहे. शिक्षणात, आरोग्यात. उत्तमराव राठोड यांना अनेक मंडळे, महामंडाळवर सदस्य व पदाधिकारी म्हणुन काम करण्याची संधी मिळाली. महाराष्ट्र राज्य जंगल कामगार कौन्सील, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ अखिल भारतीय सेवा संघाचे अध्यक्ष, महाराष्ट्र स्टेट वाईल्ड लाईक म्हणुन आपल्या राजकीय जीवनाला उत्तमरावांनी सुरुवात केलेली होती. उत्तमराव राठोड यांचा मृत्यु दि.७ मार्च १९९७ साली झाला. त्यांचा देह जरी अस्तिवात नसला, तरी त्यांचे मोलाचे विचार हे प्रत्येक जनतेच्या मनात घर करुन बसले आहे. शेवटी,

यश एका दिवसात मिळत नाही,
पण एक दिवस नक्कीच मिळते...

पुर्तता आज समाजात दिसुन येते, त्यांच्या विचाराचा व कार्याचा वारसा पुढेही अशाच प्रकारे जपणे, हे प्रत्येक जनतेचे कर्तव्य आहे. अशा या महामानवाला, उत्तुंग व्यक्तीमत्वाला माझा कोटी कोटी प्रणाम...

समुद्र हा महान आहे,
तहान माझी लहान आहे.
दुभंगलेल्या श्वासांना या,
बंधुतेची जाण आहे.

जखमी झाले अंग माझे,
तरीही जळीन उभी अशी.
प्रत्येक वेळी म्हणत जाईन,
राठोड साहेब महान आहेत.

*

कु.वैष्णवी सुदर्शन मुंडे
बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष

मराठी विभाग

वार्षिक अहवाल २०२०–२०२१

बळीराम पाटील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयाच्या वतीने मराठी भाषा समृद्ध व विकसित करण्यासाठी विविध उपक्रम घेवून जाणीव, जागृती घडविण्याचा पर्यंत केला जातो. मराठी विभागाच्या वतीने अभ्यास मंडळाची स्थापना करुन या परिसरातील साहित्य व संस्कृतीचा अभ्यास केला जातो. विद्यार्थ्यांच्या अंगी असलेल्या काव्यलेखन, स्तंभलेखन, चारोळी, मौखिक लोकगीते, लोककथा, कथा, निबंध लेखन, सुविचार अशा विविध लेखन प्रवाहाला महत्व दिले जाते, यासाठी मराठी अभ्यास मंडळ कार्यक्रमाचे आयोजन करीत असते. शैक्षणिक वर्षे २०२०–२१ या कालावधीत मराठी विभागाने केलेल्या कार्याचा अहवाल खालील प्रमाणे आहे.

● मराठी अभ्यास मंडळाची स्थापना :

अध्यक्ष : सचिन राठोड – बी.ए. तृतीय वर्ष

सचिव : कोमल राठोड – बी.ए. तृतीय वर्ष

कोषाध्यक्ष : आकाश मद्देवाड – बी.ए. द्वितीय वर्ष

उपाध्यक्ष : लोकेश वाठोरे – बी.ए. तृतीय वर्ष

सदस्य : वैष्णवी मुंडे – बी.ए. तृतीय वर्ष

अजय राठोड – बी.ए. प्रथम वर्ष

कल्पना मडावी – बी.ए. प्रथम वर्ष

मराठी अभ्यास मंडळाची कार्यकारणी ठरविण्यात आली.

● मराठी विभागप्रमुख डॉ.पंजाब शेरे यांनी कोरोना जनजागृती करिता नोडल अधिकारी म्हणुन काम केले. महाविद्यालयात कोविड १९ ची स्थापना करण्यात आली.

● दि.१६ जुलै २०२० रोजी किनवट शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा.प्रफुल्ल राठोड यांच्या वाढदिवसा निमित्त महाविद्यालयात मराठी विभाग व रा.से.यो. वतीने वृक्षरोपण व मास्क वाटप करण्यात आले.

● दि.१८ ऑगस्ट २०२० रोजी राज्यस्तरीय चर्चासत्र घेण्यात आले.

● आदिवासी साहित्य आणि सद्यस्थिती एकदिवसीय राज्यस्तरीय वेबिनार घेण्यात आले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर, तर प्रमुख पाहुणे आदिवासी साहित्याचे विचारवंत प्रा.डॉ.विनोद कुमरे मुंबई यांनी समकालीन आदिवासी साहित्य या विषयावर बीजभाषक म्हणुन भुमिका मांडली. प्रारंभी प्राचार्य सुरेश पाटील यांनी गोंडी भाषेतून स्वागत गीत सादर केले.

● सत्र दुसरे : प्रा.डॉ.संजय लोहकरे, अमरावती यांनी जागतिकीकरण आणि आदिवासी बोली या विषयावर मांडणी केली.

– महाराष्ट्रातील प्रसिद्ध आदिवासी लेखिका उषाकिरण आत्राम चंद्रपूर यांनी गोडवना भुभागातील इतिहासाच्या नोंदी सत्य असत्य या विषयावर मार्गदर्शन केले.

● सत्र तिसरे – आदिवासी लेखनाचे स्वरुप या विषयावर बाबाराव मडावी चंद्रपूर यांनी मांडणी केली. तसेच भुजंग मेश्राम यांच्या कवितेतील समाज वास्तव या विषयावर प्रा.डॉ.वैजनाथ अनमुलवाड स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड यांनी विचार मांडले. आयोजनाची भुमिका मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.पंजाब शेरे यांनी मांडली.

● दि.१५-१०-२०२०

माजी राष्ट्रपती डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांच्या जयंती निमित्त्य मराठी विभाग, रासेयो व ग्रंथालय विभाग यांच्या वतीने वाचन प्रेरणा दिवस निमित्त एक दिवसीय वेबिनार आयोजन करण्यात आले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.एस.के. बेंबरेकर हे होते. वाचन प्रेरणा दिवस व रासेयो चे कार्य या विषयावर प्रा.डॉ.शिवराज बोकडे संचालक, रा.से.यो. विभाग स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड यांनी मांडले.

वाचन संस्कृती व कवितेतील संवेदना या विषयावर महाराष्ट्रातील प्रसिद्ध गीतकार प्रा.डॉ.विनायक पवार यांनी आपले मत व्यक्त केले. यावेळी ग्रंथपाल मंदाकिनी राठोड, उपप्रचार्य राजकुमार नेम्मानीवार, पर्यवेक्षक अनिल पाटील उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.पंजाब शेरे यांनी केले. आभार प्रा.सुलोचना जाधव यांनी मांडले.

● दि.२३-१०-२०२०

रोजी माझे कुटूंब माझे जबाबदारी अंतर्गत मराठी विभागप्रमुख डॉ.पंजाब शेरे यांनी जनजागृती केली.

● सत्तर्क भारत, समृद्ध भारत घडविण्यासाठी दक्षता जनजागृती सप्ताह निमित्य

दि.२७-१०-२०२० ते दि.२०-११-२०२० दक्षता सप्ताह निमित्त राज्यस्तरीय एक दिवसीय बेबीनार आयोजन करण्यात आले. प्रमुख मार्गदर्शक मा.विजय डोंगरे (पोलीस उपअधिक्षक लाचलुचपत प्रतिबंध कार्यालय नांदेड) यांनी मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर हे होते. स्वागतगीत बी.ए.द्वितीय वर्षांची विद्यार्थ्यांनी कु.सुवर्णा शिरपुरे यांनी गायले. प्रास्ताविक मराठी विभाग प्रमुख डॉ.पंजाब शेरे यांनी केले. तर आभार सुलोचना जाधव यांनी मांडले.

● दि.१३-११-२०२०

रोजी प्राणीशास्त्र विभाग, मराठी विभाग व रा.से.यो.च्या वतीने पक्षी सप्ताह निमित्य वनपरिक्षेत्र कार्यालय कोरटा (वन्यजीव) एक दिवसीय वेबिनार आयोजित करण्यात आले. प्रमुख मार्गदर्शन मा.विनायक खैरनार वनपरिक्षेत्र अधिकारी कोरटा यांनी केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर हे होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्राणीशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.डॉ. अंबादास कांबळे यांनी केले. तर संचलन प्रा.डॉ.पंजाब शेरे, आभार सुरेंद्र शिंदे यांनी मांडले.

● दि.२७-११-२०२०

रोजी भारतीय संविधान दिनानिमित्त एक दिवशीय वेबीनार आयोजित करण्यात आले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर हे होते. तर प्रमुख मार्गदर्शक प्रा.डॉ.नरेशकुमार एल.शेळके, स्वामी विवेकानंद महाविद्यालय डोंबीवली मुंबई यांनी भारतीय संवैधानिक मूल्य व्यवस्था तत्वज्ञान आणि व्यवहार या विषयावर मत व्यक्त केले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ.अंबादास कांबळे, संचालन प्रा.डॉ.पंजाब शेरे, आभार डॉ.आनंद भालेराव यांनी मानले.

● स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड भाषा वाड्मय व संस्कृती अभ्यास संकुल व बळीराम पाटील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय

किनवट व मराठी भाषा व वाड्मय विभाग आयोजित मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा

विविध विषयावर वेबिनार घेण्यात आले.

● दि.१४ जाने ते २८ जाने.२०२१

कार्यक्रमाचे अध्यक्ष : डॉ.एस.के.बेंबरेकर (प्राचार्य)

उद्घाटक : प्रा.डॉ.वैजनाथ अनमुलवाड (भाषा वाड्मय व संस्कृती अभ्यास संकुल)

प्रमुख पाहुणे : प्रा.डॉ.आनंद इंजेगांवकर (स्व.नितीन महाविद्यालय पाथरी)

स्वागत गीत : प्राचार्य सुरेश पाटील (लोककवी वामनदादा कर्डक संगीत विद्यालय, गोकुंदा)

● विशेष व्याख्यान : (सायं. ७.०० वा.)

संपन्न झाले.

● दि.२४-१-२०२१

अध्यक्ष : प्रा.डॉ.सुरेंद्र शिंदे

विषय : भाषा संवर्धन काळाजी गरज

प्रमुख वक्ते : प्रा.डॉ.अनिल कांबळे

(महात्मा गांधी महाविद्यालय अहमदपुर)

● दि.२५-१-२०२१

अध्यक्ष : प्रा.डॉ.अंबादास कांबळे

विषय : मराठी भाषेचा सार्वत्रिक वापर : वस्तुस्थिती व भविष्य

प्रमुख वक्ते : प्रा.डॉ.शंकर विभुते

(इंदिरा गांधी महाविद्यालय, नांदेड)

● दि.२६-१-२०२१

अध्यक्ष : प्रा.उमाकांत इंगोले

विषय : मराठी भाषेचे भवितव्य आणि संवर्धन

प्रमुख वक्ते : प्रा.डॉ.संतोष हंकारे

(पुण्यश्लोक आहिल्यादेवी होळकर महाविद्यालय, राणीसावरगांव)

● दि.२७-१-२०२१

अध्यक्ष : प्रा.डॉ.गजानन वानखेडे

विषय : पारंपारिक तमाशा : कला आणि जीवनस्तव (बोली भाषा संदर्भ)

प्रमुख वक्ते : शामल गरुड

(मराठी विभाग मुंबई विद्यापीठ, मुंबई)

● दि.२८-१-२०२१

समारोप

अध्यक्ष : प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर

प्रमुख वक्ते : प्रा.डॉ.रविंद्र बेंबरे

(वै.धुंडा महाराज महाविद्यालय, देगलुर)

प्रमुख उपस्थिती :

उपप्राचार्य प्रा.राजकुमार नेम्मानीवार

पर्यवेक्षक प्रा.अनिल पाटील

विनित : प्रा.डॉ.पंजाब शेरे (समन्वयक)

डॉ.शैलजा वाडीकर

(संचालक, भाषा, वाड्मय व संस्कृती अभ्यास संकुल)

● दि.२७-२-२०२१

श्रेष्ठ कवी कुसमाग्रज यांच्या जयंतीनिमित्त भव्य कवी संमेलन

अध्यक्ष : के.के.साबळे

प्रास्ताविक : प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर

सहभागी कवी : मा.महेंद्र नरवाडे, रमेश मुनेश्वर, उत्तम कानिंदे, राजेश पाटील, रुपेश मुनेश्वर, प्रा.गजानन सोनोने, सुरेश पाटील, डॉ.विजया खामनकर हे होते, तर मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.पंजाब शेरे यांनी सुत्रसंचलन व आभार मानले.

● दि.२७-२-२०२१

रोजी श्रेष्ठ कवी कुसमाग्रज यांच्या जयंती निमित्त मराठी भाषा गौरव दिन साजरा.

कवी कुसुमाग्रज यांचे साहित्यातील योगदान या विषयावर प्रोफेसर डॉ.किर्तीकुमार मोरे संत जनाबाई महा. गंगाखेड यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ.एस.के. बेंबरेकर, प्रास्ताविक विभागप्रमुख डॉ.पंजाब शेरे, आभार डॉ.सुरेंद्र शिंदे यांनी मानले.

● दि.७-३-२०२१

स्मृतीशेष किनवट शिक्षण संस्थेचे संस्थापक अध्यक्ष उत्तमराव राठोड यांच्या स्मृती दिना निमित्त मराठी विभागाच्या वतीने वकृत्व व निबंध स्पर्धा या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष मा.श्री प्रफुल्ल राठोड (अध्यक्ष, किनवट शिक्षण संस्था किनवट) प्रमुख उपस्थिती मा.गंगारेड्डी बैनमवार (उपाध्यक्ष, कि.शि.सं.) माजी प्राचार्य वि.मा.शिंदे, भारत जोडो अकादमीचे डॉ.अशोक बेलखोडे, प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर विचारमंचावर उपस्थित होते. या स्पर्धेत आरती राठोड प्रथम, वैष्णवी मुंडे द्वितीय, येणीताई चव्हाण तृतीय यांनी पुरस्कार पटकाविला.

● दि.११-३-२०२१

रोजी विद्यापीठाची शैक्षणिक अंकेशन समिती महाविद्यालयास भेट दिली. या समितीच्या अध्यक्षा प्रा.डॉ.वैजयंता पाटील, प्रा.डॉ.डि.एन.मोरे, प्रा.जी.एस.भोसले यांनी मराठी विभागास भेटी दिली, त्यांचे स्वागत करण्यात आले.

● दि.३-३-२०२१

रोजी महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने भव्य रक्तदान शिबीराचे आयोजन करण्यात आले. या शिबीराचे समन्वयक मराठी विभागप्रमुख डॉ.पंजाब शेरे यांची निवड करण्यात आले.

● दि.१०-४-२०२१

पोलीस स्टेशन किनवट येथे कोराना विषाणू बंदोबस्त करीता आयोजित कार्यक्रमात डॉ.पंजाब शेरे यांनी मार्गदर्शन केले.

● दि.२१-४-२०२१

रोजी कोराना विषयी जनजागृती प्रशिक्षण शिबीरात मराठी विभाग प्रमुख डॉ.पंजाब शेरे यांनी मार्गदर्शन केले.

● दि.२४-४-२०२१

रोजी पासून मौजे येंदा, नंदगांव तांडा, नंदगांव, इस्लापूर, कंचली, अप्पारावपेठ, शिवणी, कोल्हारी, मुरझळा, तळ्याची वाडी, बोधडी भीमपूर, वसवाडी, नखाखेडा, कमठाला, कनकवाडी, दुन्ड्रा अशा सिमालगत असलेल्या गावामध्ये जाऊन कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर सर्वेक्षण करण्यात आले. याप्रसंगी पोलीस उपविभागीय अधिकारी मंदार नाईक साहेब, मराठी विभागप्रमुख डॉ.पंजाब शेरे, डॉ.सुनिल व्यवहारे, सारंग वाकोडीकर यांच्या सह विद्यार्थ्यांनी कार्य केले.

● संशोधन मार्गदर्शक -

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेडने महाविद्यालयातील मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.पंजाब शेरे यांना संशोधक मार्गदर्शक म्हणून मान्यता दिली, त्यामुळे त्याचा सत्कार करण्यात आला.

*

प्रा.डॉ.पंजाब शेरे
मराठी विभागप्रमुख

राष्ट्रीय सेवा योजना

नियमित कार्यक्रम अहवाल २०२०–२१

● दि.१–४–२०२०

रोजी प्रशासनाच्या वतीने आयोजित रक्तदान शिबीराची तयारी करण्यात आली.

● दि.३–४–२०२०

रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना व प्रशासन किनवट यांच्या वतीने भव्य रक्तनदान शिबीर घेण्यात आले.

● दि.१०–४–२०२०

रोजी कोरोना विषाणू बंदोबस्ता करीता रासेयो स्वयंसेवकाची निवड यादी पोलीस स्टेशन किनवट येथे देण्यात आली.

● दि.२०–४–२०२०

रोजी रासेयोच्या वतीने गोकुंदा वैशालीनगर येथे धान्य वाटप करण्यात आले.

● दि.२१–४–२०२०

रोजी महाविद्यालयात रासेयो स्वयंसेवकासाठी कोरोना जनजागृती प्रशिक्षण शिबीर घेण्यात आले. मा.मंदार नाईक (उपविभागीय पोलीस अधिकारी, किनवट) यांनी मार्गदर्शन केले.

● दि.२४–४–२०२०

रोजी नंदगांव तांडा, गाडीबोरी, पार्डी, कोल्हारी, मुरझळा, तळ्याची वाडी, भीमपुर, किनवट तालुक्यातील एकुण सीमालगत असलेल्या गावामध्ये कोरोना विषयी जनजागृती करुन प्रश्नावली भरुन घेण्यात आली. विभागीय समन्वयक प्रा.डॉ.पंजाब शेरे यांनी जनजागृती केली.

● दि.२८–४–२०२०

रोजी मौजे बोधडी येथे कर्मचारी मार्गदशन व्याख्यान आशा वर्कर अंगणवाडी सेविका यांना कोरोना विषयी जनजागृतीवर प्रशिक्षण देण्यात आले. याप्रसंगी पोलिस उपविभागीय अधिकारी मंदार नाईक रासेयो कार्यक्रमाधिकारी प्रा.डॉ.पंजाब शेरे यांनी मार्गदर्शन केले.

● दि.१९–६–२०२०

रोजी महाविद्यालयीन कर्मचारी व विद्यार्थ्यांसाठी सुचना लावण्यात आली.

● दि.२०–६–२०२०

रोजी आंतरराष्ट्रीय योग दिनाची पूर्व तयारी करण्यात आली.

● दि.२१–६–२०२०

रोजी आंतरराष्ट्रीय योग दिन साजरा करण्यात आला.

● दि.२१–६–२०२०

रोजी आंतरराष्ट्रीय योग दिनाचा कार्यक्रम

● दि.२५–६–२०२०

रोजी शाहू महाराज जयंती निमित्त रासेयो स्वयंसेवक, स्वयंसेविका व विद्यार्थ्यांसाठी सुचना लावण्यात आली. प्राध्यापक, शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांच्यासाठी सुचना देण्यात आली.

● दि.२६–६–२०२०

रोजी सकाळी ठिक १०.३० वा. राजर्षी शाहु महाराज यांच्या जयंती निमित्त अभिवादन करण्यात आले. सामाजिक न्याय दिनानिमित्त रासेयो कार्यक्रमाधिकारी प्रा.डॉ.पंजाब शेरे यांनी मार्गदर्शन केले. शाहू महाराजांनी विषमता नष्ट करुन सामाजिक समता प्रस्थापित केली. मागासवर्गीय यांना आरक्षण देवुन त्यांना

शिक्षणाच्या मुख्य प्रवाहात आणले. सर्व जाती धर्माच्या विद्यार्थ्यांसाठी वसतीगृह सुरु केले. तलाव बांधणीला प्राधान्य दिले. कोल्हापुर संस्थानावरील अस्पृश्यता नष्ट करण्याासाठी त्यानी कृतिशिल कार्य केले. असे मत व्यक्त केले.

याप्रसंगी महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांची उपस्थिती होती. रासेयो स्वयंसेवक व विद्यार्थी बहुसंख्येने उपस्थित होते.

- दि.१६-७-२०२०

रोजी किनवट शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा.प्रफुल्ल राठोड यांच्या वाढदिवसानिमित्त महाविद्यालयाच्या परिसरात वृक्षारोपन करण्यात आले. गोरगरिबांना मास्क, फळे वाटप करुन वाढदिवस साजरा करण्यात आला.

- दि.१७-९-२०२०

रोजी स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड वर्धापन दिनानिमित्त कार्यक्रम घेण्यात आला.

- दि.२४-९-२०२०

रोजी रासेयो वर्धापन दिनानिमित्त महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर यांचे पुष्पगुच्छ देऊन स्वागत करण्यात आले.

- दि.२-१०-२०२०

रोजी राष्ट्रपिता महात्मा गांधी व लालबहादुर शास्त्री यांच्या जयंती निमित्त विनम्र अभिवादन करण्यात आले.

- दि.१५-१०-२०२०

रोजी देशाचे माजी राष्ट्रपती डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांच्या जयंती निमित्त वाचन प्रेरणा दिन साजरा करण्यात आला.

- दि.२५-१०-२०२०

रोजी किनवट तालुक्यातील खेड्यापाड्यात जाऊन रासेयो कार्यक्रमाधिकारी डॉ.पंजाब शेरे यांनी कोरोना जनजागृती अभियान राबविल. तसेच माझे कुटूंब माझी जबाबदारी सर्व्हे केले आहे. माझे कुटूंब माझी जबाबदारी, कोरोना विषयी प्रश्नावली भरुन घेतली आहे.

- दि.२८-१०-२०२०

रोजी रासेयो कार्यालय विद्यापीठ येथे शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ ची प्रवेश प्रवेश यादी देण्यात आली.

- दि.३१-१०-२०२०

रोजी माजी पंतप्रधान स्मृतीशेष इंदिरा गांधी व सरदार वल्लभभाई पटेल यांना जयंती निमित्त अभिवादन करण्यात आले.

- दि.३१-१०-२०२०

रोजी दक्षता जनजागृती सप्ताह निमित्त लाचलूचपत प्रतिबंधक कायदे सतर्क भारत समृध्द भारत या अंतर्गत उपस्थित कर्मचाऱ्यांना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर, रासेयो कार्यक्रमाधिकारी डॉ.पंजाब शेरे यांनी शपथ दिली, व वेबिनारचे आयोजन करण्यात आले.

- दि.३-११-२०२०

रोजी महर्षी वाल्मीकी जयंती साजरी करण्यात आली.

- दि.५-११-२०२०

रोजी दक्षता जनजागृती राज्यस्तरीय वेबिनार आयोजित करण्यात आले. या प्रसंगी विजय डोंगरे पोलिस अधिक्षक, नांदेड यांनी मार्गदर्शन केले.

- दि.१३-११-२०२०

रोजी शिक्षण दिन साजरा करण्यात आला.

- दि.२६-११-२०२०

रोजी भारतीय संविधान दिन साजरा करण्यात आला.

- दि.२७-११-२०२०

रोजी संविधान दिनानिमित्त स्वामी विवेकानंद महाविद्यालय, डोंबिवली मुंबई येथील प्रसिध्द विचारवंत प्रा.डॉ.नरेशकुमार शेळके यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.

- दि.६-१२-२०२०

रोजी महामानव डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त विन्रम अभिवादन करण्यात आले.

- दि.१८-१२-२०२०

रोजी अल्पसंख्याक हक्क दिवस साजरा करण्यात आला.

- दि.१२-१-२०२१

रोजी राष्ट्रमाता जिजाऊ व स्वामी विवेकानंद यांच्या जयंती निमित्त विनम्र अभिवादन करुन युवा दिन साजरा करण्यात आला.

- दि.१२-१-२०२१

रोजी थोर समाजसुधारक स्मृतीशेष बळीराम पाटील यांच्या स्मृती दिनानिमित्त भव्य रक्तदारन शिबीराचे आयोजन करण्यात आले. या रक्तदान शिबीराचे उद्‌घाटन उपजिल्हा रुग्णालयाचे अधिक्षक डॉ.धुमाळे यु.पी. यांनी केले. याप्रसंगी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष किनवट शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा.प्रफुल्ल राठोड माजी आयुक्त वसई विरार मुंबई येथील गोविंद राठोड, कि.सि.सं. चे सचिव शंकरराव चाडावार, कोषाध्यक्ष जसवंजसिंग सोखी, माजी प्राचार्य वि.मा.शिंदे, प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर, उपप्राचार्य राजकुमार नेम्मानीवार, प्रा.अनिल पाटील यांच्यासह किनवट शिक्षण संस्थेचे सर्व पदाधिकारी व महाविद्यालया तील सर्व शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी उपस्थित होते. एकुण ३८ रक्तदात्यांनी स्वइच्छेने रक्तदान केले. कार्यक्रमाचे आयोजन रासेयो कार्यक्रम अधिकारी डॉ.पंजाब शेरे यांनी प्रास्ताविक केले.

- दि.२-२-२०२१

रोजी माजी महसुल मंत्री किनवट, किशन शिक्षण संस्थेचे सदस्य मा.डी.बी.पाटील साहेब यांचा वाढदिवस महाविद्यालयात साजरा करण्यात आला. रासेयो कार्यक्रम अधिकारी डॉ.पंजाब शेरे यांनी कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक केले.

- दि.१५-२-२०२१

रोजी रयतेचे राजे संत सेवालाल महाराज यांची जयंती साजरी करण्यात आली.

- दि.१९-२-२०२१

रोजी छत्रपती शिवाजी महाराज यांची जयंती साजरी करण्यात आली.

- दि.२७-२-२०२१

रोजी संत रविदास व कवी कुसुमाग्रज यांची जयंती साजरी करण्यात आली.

- दि.२५-१-२०२१

रोजी पल्स पोलिओ अभियानात सहभाग प्रा.डॉ.पंजाब शेरे व रासेयो स्वयंसेवक.

- दि.१०-३-२०२१

रोजी सावित्रीबाई फुले यांच्या स्मृतीदिना निमित्त विनम्र अभिवादन करण्यात आले.

*

प्रा.डॉ.पंजाब शेरे
रासेयो कार्यक्रम अधिकारी, विभागीय समन्वयक,
विद्यापीठस्तरीय पुरस्कार प्राप्त
प्रा.सुलोचना जाधव
रासेयो महिला कार्यक्रम अधिकारी

कनिष्ठ विभाग अहवाल

२०२०-२०२१

आपण आपल्या पाल्याच्या शिक्षणासाठी किनवट शिक्षण संस्था, किनवट संचलित बळीराम पाटील कनिष्ठ महाविद्यालयाची निवड केल्याबद्दल सर्व पालकांचे व विद्यार्थ्यांचे प्रथमत: मन:पूर्वक अभिनंदन व शैक्षणिक वर्ष २०२०-२०२१ मध्ये हार्दीक स्वागत...

इ.१९७७-७८ मध्ये कनिष्ठ महाविद्यालयातील कला व वाणिज्य शाखेची आणि इ.स.१९८७-८८ मध्ये विज्ञान शाखेची सुरुवात करुन परिसरातील विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षणाचे दार उघडण्याचे कार्य स्व.आदरणीय उत्तमराव राठोड साहेबांनी केले. त्याचाच विकासाचा वारसा अतिशय सक्षमपणे पृढे नेण्याचे काम आमचे मार्गदर्शक कर्तव्यृवान नेतृत्व विद्यमान अध्यक्ष आदरणीय श्री प्रफुल्लजी राठोड करीत आहेत. विद्यार्थ्यांचा शैक्षणिक, बौध्दीक व शारीरीक विकास करण्याचे कार्य अवितरपणे सुरु आहे. परिसरातील दर्जेदार शिक्षण देणारे कनिष्ठ महाविद्यालय म्हणुन नवलौकिक आहे.

शैक्षणिक वर्ष २०२०-२०२१ मध्ये कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेत एकुण ४२५ विद्यार्थी प्रवेशित आहेत. त्यापैकी कला शाखेत २०५ विद्यार्थी, विज्ञान शाखेत १२१ विद्यार्थी व वाणिज्य शाखते ९९ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे. एकुण विद्यार्थी संख्येत ३१५ मुले व ११० मुली आहेत.

या शैक्षणिक वर्षात संपूर्ण जगात उद्भवलेल्या कोविड १९ परिस्थितीवरही आमच्या कनिष्ठ महाविद्यालयाने सक्षमपणे मात केली. कोविड-१९ काळात आमच्या प्राध्यापकांनी झुम, गुगल मिट, रेकार्ड व्हिडीओ, व्हॉटस्ॲप अशा विविध साधनांचा वापर करुन अध्यापनाचे कार्य अविरत सुरु ठेवले. नोव्हेंबर ते जानेवारी या कालावधीत शासनाच्या कोरोना नियमांचे पालन करुन ऑनलाईन सोबतच ऑफलाईन (प्रत्यक्ष वर्ग भरुन) अध्यापनाचे कार्य करण्यात आले.

शिक्षणासोबतच विद्यार्थ्यांचा सर्वांगिण विकासासाठी राष्ट्रीय सेवा योजना, राष्ट्रीय छात्र सेना व सांस्कृतिक विभाग तर्फे विविध कार्यक्रम, स्पर्धा, कॅम्प व उपक्रमांचे आयोजन केले जाते. तसेच थोर महापुरुषांच्या जयंती व पुण्यतिथी साजरी करुन राष्ट्रप्रेम व राष्ट्रीय एकात्मता जोपासली जाते. शासनाच्या प्रत्येक उपक्रमात उदा.पल्स पोलिओ मोहिम, वृक्ष लागवड, पुरग्रस्तांना मदत, कोविड-१९ मध्ये सर्वेक्षण व मदत करण्यासाठी आमच्या कनिष्ठ महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना, राष्ट्रीय छात्र सेनाचे विद्यार्थी सदैव तत्पर असुन उत्साहाने सहभाग नोंदवितात. विद्यार्थी सोबतच अशा उपक्रमात प्राध्यापकांचाही मोलाचा सहभाग असतो. कोविड-१९ काळात प्रा.व्ही.के.खुपसे,

प्रा.पी.एम.येरडलावार, प्रा.एस.एस.काझी यांनी कोरोना बांधितांचे सर्वेक्षण व कोरोना बाधितांच्या मदतीसाठी एप्रिल–मे च्या रखरखत्या उन्हात कार्य केले. त्यांच्या कार्याची दखल घेवुन प्रशासना तर्फे सदरील प्राध्यापकांना कोरोनादुत म्हणुन गौरविण्यात आले.

कोविड–१९ परिस्थितीमुळे यावर्षी दि.१ ते ५ फेब्रुवारी २०२१ या कालावधीत राष्ट्रीय छात्र सेना N.C.C.) च्या विद्यार्थ्यांचा कॅम्प महाविद्यालयाच्या परिसरात यशस्वीपणे घेण्यात आला. N.C.C. च्या माध्यमातून दरवर्षी अनेक विद्यार्थी पोलीस भरती, आर्मी भरती, सैन्य भरतीत यशस्वी होतात, ही आमच्या महाविद्यालयाची उज्वल परंपरा आहे.

कनिष्ठ महाविद्यालयातील प्राध्यापक आध्यापना सोबतच आपली शैक्षणिक गुणवत्ता वाढीसाठी सतत प्रयत्नशील असतात. प्रा.डॉ.रत्ना कोमावार यांनी राज्यशास्त्र विषयातून तर प्रा.डॉ.लता पेंडलवाड यांनी हिंदी विषयातून पी.एच.डी. प्राप्त केली आहे.

*

अनिल एन.पाटील
पर्यवेक्षक
कनिष्ठ विभाग, ब.पा.म.किनवट

झाडे लावा !
झाडे जगवा !

समाजशास्त्र वार्षिक अहवाल
२०२०-२०२१

बळीराम पाटील महाविद्यालय, किनवट मध्ये समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने शैक्षणिक वर्षाची सुरुवात समाजशास्त्र अभ्यास मंडळाची स्थापना करुन झाली. कोवीड-१९ च्या समस्यामुळे हा कार्यक्रम झूम मिटींगद्वारे ऑनलाईन पद्धतीने संपन्न करण्यात आले. समाजशास्त्र अभ्यास मंडळाचे अध्यक्ष म्हणुन बी.ए. द्वितीय वर्षातील विद्यार्थी आकाश मदेवाड यांची निवड करण्यात आली, तर शेख शादाब, आडे किशोर, आरती राठोड या विद्यार्थ्यांची समाजशास्त्रात अभ्यास मंडळाचे सदस्य म्हणुन निवड करण्यात आली.

दिनांक २६ जून २०२० रोजी राजर्षी शाहू महाराज यांच्या जयंती निमित्त राजर्षी शाहू महाराजांच्या विविध सामाजिक कार्याबद्दल झुम मिटिंगद्वारे समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने मोलाचे मार्गदर्शन करण्यात आले. यावेळी समाजशास्त्र विभागाचे बहुसंख्य विद्यार्थी उपस्थित होते. जुन ते ऑगस्ट या दरम्यान ऑनलाईन पद्धतीने चालु असलेल्या Spit free India movement मध्ये समाजशास्त्र विभागाच्या बहुसंख्य विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला.

दि.४ सप्टेंबर २०२० रोजी संपन्न झालेल्या the role of Jainism in future या एक दिवसीय वेबिनारमध्ये समाजशास्त्र विभागाच्या विद्यार्थीनी सहभाग नोंदवून लाभ घेतला.

समाजशास्त्र विषय मुळातच समाजातील समाजातील विविध समस्यांचा अभ्यास करणारे शास्त्र आहे. या विभागातील विद्यार्थ्यांना वर्तमान स्थितीत निर्माण झालेल्या नवीन समस्यांचा म्हणजे कोवीड-१९ या समस्येच्या बाबत ज्ञान मिळावे, म्हणुन दि.३१ मे २०१९ रोजी उदगीर महाविद्यालया अंतर्गत संपन्न झालेल्या एक दिवसीय वेबिनार विषय Impact of covid 19 on public administration या कार्यक्रमांमध्ये सहभागी होऊन लाभ घेण्यात आले.

कोविड-१९ कोरोना विषाणू या आजारांचा प्रादुर्भाव अख्या जगाला भेडसावत होता, अशा परिस्थितीत मार्च २०२० महिन्यामध्ये समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने विभागातील विद्यार्थ्यांना कोरोना विषाणू संदर्भात किनवट तालुक्यातील लोकांमध्ये जनजागृती कशी करावी, या संदर्भात मोलाचे मार्गदर्शन करण्यात आले.

प्रतिक मोहुर्ले बी.ए. द्वितीय वर्ष, शेख शादाब, आकाश मधेवाड, वैष्णवी दराडे, आरती राठोड या विद्यार्थ्यांनी पुढे आपापल्या गावातील लोकांना कोरोना विषाणू पासून आपली सुरक्षा कशी करावी, याविषयी जनजागृती करुन समाजसेवा केली.

✲

प्रा.सुलोचना जाधव
समाजशास्त्र विभाग

राष्ट्रीय छात्र सेना वार्षिक अहवाल
२०२०–२०२१

बळीराम पाटील महाविद्यालय, किनवट राष्ट्रीय छात्र सेना विभागाच्या वतीने वर्ष २०२०–२१ करिता नवीन कॅडेटसची भरतीसाठी अनेक विद्यार्थी यांनी सहभा नोंदविला. आलेल्या इच्छूक विद्यार्थ्यांपैकी योग्य कॅडेट्ची निवड वेगवेगळ्या चाचण्याद्वारे घेण्यात आली.

कोविड १९ च्या शासनाच्या जनजागृती कार्यक्रमात छात्र सेनेच्या विद्यार्थी यांनी सहभाग नोंदविला व पोलीस प्रशासन व आरोग्य विभागा सोबत छात्र सेनेच्या विद्यार्थी यांनी सहकार्य केले. आवश्यक तिथे मदत केली. करिता पोलीस उपविभागीय कार्यालया मार्फत N.C.C. विभाग प्रमुख प्रा.काझी एस.एस. यांचा सन्मान चिन्ह देऊन सत्कार करण्यात आला.

तसेच या वर्षी आपल्या महाविद्यालया तील छात्रसेनेचे विद्यार्थी भारतीय सेनेत लागुन महाविद्यालयांच्या नांव लौकीक केला.

दि. १ ते ५ फेब्रुवारी २०२१ पर्यंत ५२ महा. बटालियन मार्फत वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर घेण्यात आला. या शिबीरात छात्र सेनेचे २९ विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

दि.३–२–२०२१ ला महा. बटालियन मार्फत फायरिंग प्रशिक्षण व फायरिंग स्पर्धा घेण्यात आले.

त्यात जायभाये समीर, आकाश मांजरमकर, पालवे विकास या विद्यार्थ्यांनी अनुक्रमे प्रथम, द्वितीय, तृतीय क्रमांक पटाकवला. करिता महाविद्यालयाचे अध्यक्ष मा.प्रफुल्ल प्र.राठोड साहेब, प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर तसेच किनवट तालुक्याचे पोलीस उपविभागीय अधिकारी मा.मंदार नाईक साहेब यांच्या हस्ते त्यांचा सत्कार करण्यात आला.

*

प्रा.काझी एस.एस.
राष्ट्रीय छात्र सेना विभाग

राष्ट्रीय सेवा योजना +२स्तर
२०२०-२०२१

माझ्यासाठी नव्हे, तर तुमच्यासाठी हे ब्रिद वाक्य लक्षात घेऊन राष्ट्रीय सेवा योजनेची स्वयंसेवक सेवेची मूल्ये आणि समाजिक भान ठेऊन समाजसेवेसाठी तत्पर असतो. आपले उज्वल भविष्य गाठत असतांना समाज व राष्ट्राला आपण काही देणे लागतो, म्हणुन फुल ना फुलाची पाकळी या माध्यातुन राष्ट्रीय सेवा योजना उपक्रमाद्वारे राष्ट्रसेवा करण्याचे कार्य महाविद्यालयीन युवक करीत असतो.

बळीराम पाटील महाविद्यालय राष्ट्रीस सेवा योजना +२ स्तरच्या वतीने वर्षभरामध्ये विविध उपक्रम राबविल्या जाते. रा.से.यो.मध्ये १०० विद्यार्थ्यांचा सहभाग असतो. विशेष शिबीरामध्ये ५० विद्यार्थी सहभागी असतात. महापुरुषांच्या जयंती, पुण्यतिथी, रक्तदान, श्रमदान, जनजागृती रॅली, उद्‌बोधन कार्यक्रम, विविध स्पर्धा तसेच शासनाकडून आलेल्या पत्रव्यवहारांची अंमलबजावणी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातुन केल्या जाते.

शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ मध्ये दि.२५ जुन २०२० रोजी कोविड-१९ या विषाणूचा प्रादुर्भाव रोखण्यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने सर्व्हे करण्यात आला. राज्यस्तरीय प्रश्नावलीचा कार्यक्रम घेण्यात आला. तसेच विद्यार्थ्यांना कोविड-१९ संसर्गजन्य आजाराविषयी लोकांना माहिती देवून जनजागृती केली.

- दि.२४ सप्टेंबर २०२० रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना वर्धापन दिनानिमित्त ऑनलाईन आरोग्य मार्गदर्शन शिबीराचे आयोजन करण्यात आले.
- दि.१५-१०-२०२० रोजी मा.राष्ट्रपती डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांची जयंती वाचन प्रेरणा दिन म्हणुन साजरा करण्यात आला.
- दि.४-११-२०२०० रोजी लाचलुचपत प्रतिबंधक कार्यालय, नांदेड यांच्या विद्यमाने ऑनलाईन एक दिवसीय राज्यस्तरीय भ्रष्टाचार निर्मुलन संदर्भात वेबिनारचे आयोजन करण्यात आले.
- दि.१७-१-२०२१ रोजी बळीराम पाटील यांच्या स्मृतीदिना निमित्त रक्तदान शिबीराचे आयोजन करण्यात आले.
- दि.१७-१-२०२१ रोजी पल्स पोलिओ कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदवला.
- दि.२५-१-२०२१ रोजी राष्ट्रीय मतदान दिनानिमित्त जनजागृती करण्यात आली.
- अशा प्रकारे वरीलप्रमाणे रा.से.यो.च्या वतीने वर्षभर खालील विविध उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. त्याच्यामध्ये कि.शि.सं. चे अध्यक्ष प्रफुल्ल राठोड साहेब यांच्या वाढदिवसानिमित्त वृक्षारोपण, स्वच्छता शिबीर, जयंती, पुण्यतिथी मोफत पासची सुविधा इत्यादी कार्यक्रम घेण्यात आले. तसेच ग्रामीण भागातील समस्या, अडचणी हे विद्यार्थ्यांना माहित व्हावे, त्यांना त्या सोडविता यावे, अशा प्रकारचे शिक्षण,विशेष निवासी शिबीराचे आयोजन ग्रामीण भागात आयोजित केले जाते.

अशा प्रकारे रा.से.यो. च्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांचे व्यक्तीगत विकास घडविण्याचे प्रयत्न प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर, पर्यवेक्षक प्रा.अनिल पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली आयोजित केल्या जाते.

प्रा.पुरुषोत्तम येरडलावार
कार्यक्रमाधिकारी, रा.से.यो. + २ स्तर

वार्षिक अहवाल

२०२०–२०२१

※ हलो सेमिनार

※ ऑनलाईन वेबिनार

दि.५–१–२०२१ रोजी बळीराम पाटील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय तसेच NIIT ICICI BANK मुंबई यांच्या संयुक्त विद्यमाने एक दिवसीय वेबिनार आयोजित करण्यात आला. बँकीग क्षेत्रातल्या करीअर आणि संधी या वेबिनार मध्ये मार्गदर्शन करण्यात आले.

या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ.एस.के.बेंबरेकर सर होते, आणि प्रमुख मार्गदर्शक डॉ.अलोक मल्होत्रा NIIT मुंबई तसेच श्री शिवमसिंग हे होते. प्रास्ताविक वाणिज्य विभाग प्रमुख डॉ.एस.एल.दिवे मॅडम नी केले. प्रमुख मार्गदर्शक डॉ.मल्होत्रा सरांनी बँकिंग क्षेत्रातले करीअर आणि संधी तसेच विमा क्षेत्रातील करीअर आणि संधी यावर मार्गदर्शन केले. ते म्हणाले नवीन टेक्नालॉजी अस्तित्वात आली आहे. सगळे सेक्टर मध्ये बदल होऊन टेक्नालॉजी बेसड अस्तित्वात आली आहे. तेव्हा विद्यार्थ्यांनी ती पध्दतीचे प्रशिक्षण घेऊन ती अंमलात आणली पाहिजे, उदाहरणार्थ BFSI Banking financial services and durance

या वेबिनारमध्ये एकुण ११८ विद्यार्थी सहभागी होते, तसेच प्राध्यापक वृंद मोठ्या संख्येने उपस्थित होते, सुत्रसंचालन आणि आभार आम्रपाली हाटकर यांनी केले.

दि.११–१–२०२१ रोजी वाणिज्य विभागाच्या वतीने हॅलो सेमिनारचे आयोजन करण्यात आले.

या सेमिनारचे प्रमुख मार्गदर्शक श्री गजानन दारमवार वेद कॉम्प्युटर्स किनवट हे होते. अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकर सर होते.

सेमिनार मध्ये प्रमुख मार्गदर्शक श्री गजाान दारमवार यांनी टॅली E.R.P. 9.0 ची NIIT P.P.T. द्वारे सादरीकरण करुन विद्यार्थ्यांना प्रात्याक्षिके दाखविले. तसेच वाणिज्यच्या विद्यार्थ्यांना हे किती उपयुक्त आहे, तसेच जगमयत या साफ्टवेअर नुसार कसे सगळे अकाऊंटीगचे काम चालते, याबद्दल माहिती दिली.

या प्रसंगी प्रास्ताविक डॉ.दिवे मॅडम यांनी केले, तसेच सुत्रसंचलन आणि आभार आम्रपाली हाटकर मॅडमनी केले. या सेमिनारला एकुण ७० विद्यार्थी उपस्थित होते.

※

प्रा.डॉ.शुभांगी दिवे
वाणिज्य विभागप्रमुख
प्रा.आम्रपाली हटकर
वाणिज्य विभाग

हिंदी विभाग

छत्रपती शिवाजी महाराज की जीवनी

शिवाजी महाराज का पुरा नाम शिवाजी शहाजी भोसले था, वह एक भारतीय शासक मराठा साम्राज्य के संस्थापक थे । शिवाजीराजे इतिहास के एक सबसे बडे महानायक और धर्मनिरपेक्ष शासक थे । शिवाजी महाराज को हिंदू का नायक भी कहा जाता है । शिवाजी महाराज एक बुध्दीमान और निडर शासक थे । धार्मिक कार्य में उनकी काफी रुचि थी । रामायण और महाभारत बडे ध्यान से पठन करते थे । वर्ष १६७४ मे शिवाजी महाराज का राज्यभिषेक हुआ और उन्हें छत्रपती का खिताब मिला ।

● शिवाजी महाराज का जन्म और प्रारंभीक जीवन

शिवाजी महाराज का जन्म १९ फरवरी १६३० मे पुणे जिले के जुन्नर नगर के पास शिवनेरी किले मे हुआ । उस किले पर शिवाई माता का मंदिर था । इस लिऐ उनका नाम शिवाजी रखा गया । शिवाजी महाराज के माँ का नाम जीजाबाई और पिताजी का नाम शहाजी राजे था । शिवाजी राजे के पिता तब अहमदनगर के सुल्तान निजामशाह के दरबार काम करते थे, शिवाजी राजे की माँ उनको महाभारत और रामायण की कथा सुनाती थी, और उन्ह कथाओं को सुनकर शिवाजी महाराज पर बहुत गहरा असर पडा था और इन दोनो ग्रंथो की वजह से हिंदू धर्म का बचात करते रहे । इसी दौरान शाहजी ने दुसरा विवाह किया और अपनी पत्नी तुकाबाई के साथ कर्नाटक मे आदिलशाही कि तरफ से सैन्य अभियानो के लिए चले गये ।

● विवाह :

शिवाजी महाराज का विवाह १४ मई १६४० में सईबाई निम्बालकर के साथ लाल महल पुना (पुणे) मे हुआ था ।

● हिंदवी स्वराज की प्रतिज्ञा :

मराठी वीर छत्रपती शिवाजी महाराज ने हिंदवी स्वराज्य निर्माण करने की प्रतिज्ञा ली । पुना के पास के रायेश्वर मंदिर मे अपने कुछ मराठा साथियों के साथ ली, शिवराय ने कसम लिला की वह अपने मुल्क को दुसरों की गुलामी से आझाद करवायेंगे । उस समय महाराष्ट्र मे चारो तरफ परकीय सत्ता थी, जिसमे निजामशाही और कुछ मराठ ही फितुर थे (देशमुख और देशपांडे) और जिसमे फलटन के निंबालकर, जावली के मोरे जैसे अपने ही दुश्मन थे । कनार्टक के बिजापुर के आदिलशाह सत्ता में मराठा सरदार भी सामिल था ।

● शिवाजी महाराज का आदिलशाही साम्राज्य

पर आक्रमण और अफजलखान का अंत :

शिवाजी महाराज ने वर्ष १६४५ में आदिलशाह सेना को बिना सुचित किये कोंढाणा और तोरणा किला पर हमला कर दिया । पिता कि मृत्यु हो गई, उनकी मांग यह थी की कोंढाणा किल्ला छोड दे, पिता कि मृत्यु के बाद शिवराय शिवराय ने फिर से आक्रमण किया ।

● मुगलो से मुकाबला :

दखखन मे औरंगजेब अपनी सत्ता का विस्तार करना चाहता था और असे शिवाजीराजे के बारें मे पहले अपने मामा शाहिस्तेखान को पुणे भेजा, खान अपने १५०,००० सैनिको को लेकर पुना पहुंचा, और उसने लुटपाट शुरु कर दियी, महाराज ने अपने ३५० सरदारों के साथ हमला कर दिया, फिर खान भाग खडा हुआ । उस हमले में उसकी तीन उंगलिया कट गयी फिर खान वहां से भागकरऔरंगाबाद चला गया ।

● सुरत पर लढाई :

अपने नुकसान कि भरपाई करने के लिए महाराज ने उस समय के संपन्न नगर सुरत शहर की चढाई कियी, महाराज ने सैनिको को वहां के व्यापारियों की लुट करने का आदेशा दिया, लेकिन किसी भी आम आदमी कि लुट नही कीयी ।

● वीर शिवाजी राजे की मृत्यु :

लागातार तीन सप्ताह बीमार होने की वजह से ३ एप्रिल १६८० को यह वीर हिंदु सम्राट सदा के लिए अमर हो गये । शिवराय ने अपना पुरा जीवन मराठा और हिंदु साम्राज्य के लिये समर्पित कर दिया ।

✻

कृष्णा लक्ष्मण मुंडे
बी.एस्सी. प्रथम वर्ष

स्त्री–पुरुष समानता और मानवी मुल्य

स्त्री–पुरुष समानता किसी समाज की वह स्थिति है, जिसमें संसाधनों एवं अवसरों की उपलब्धता की दृष्ट से स्त्री और पुरुष में कोई भेदभाव नहीं किया जाता । स्त्री हो या पुरुष, सभी को आर्थिक भागीदारी एवं निर्णय प्रक्रिया में समान रुप से देखा जाता है ।

आजकल स्त्री–पुरुष के बीच समानता का मुद्दा उठते ही ऐसा लगने लगता है, जैसे समाज के दोनों पक्ष तलवार लेकर एक दुसरे पर आक्रमण करनें के लिए तैयार हो गए हो । घर परिवार, व्यवसाय और समाज के अनेक क्षेत्रों में एक दुसरे के साथ सहयोग करते हुए, चलने वाले ये दोनों पक्ष इस मुद्दे के उभरते ही सहसा एक–दुसरे के दुश्मन नजर आने लगते है ।

जहाँ पुरुष अपनी बातों से महिलाओं के आत्मसम्मान को घायल करते नजर आते है, उनके स्वाभिमान को चुनौती देते है । जैसे महिलाएं कभी पुरुषों जैसी हो ही नही सकतीं, जो काम पुरुष कर सकते है, वे महिलाएं कर ही नही सकती, उन्हे तो पुरुष से सुरक्षा मिलती है, जबकि पुरुष को उनसे किसी तरह की सुरक्षा की जरुरत नही होती तो जबाब में महिलाएं भी ऐसे ही कठोर शब्दों की तलवारों के साथ मैदान में उतर आती है ।

मजेदार बात तो यह है कि इस मतभेद का आधार ही गलत है ।

यहॉ समानता शब्द का अर्थ थोडे गलत ढंग से लिया गया है । वास्तव मे देखा जाए तो समानता का यह अर्थ बिलकुल भी नहीं है कि महिला और पुरुष का समान है, वे तो एक–दुसरे से बिलकुल ही अलग है, प्रकृति में, स्वभाव मे ओर रचना में भी समानता से तात्पर्य है । समाज अधिकारों का समान अवसरों का और समान व्यवहार एवं सम्मान का ।

किसी कथन के तात्पर्य को अगर ठिक तरी के से न समझा जाए तो बेवजह तक्रार कि स्थिति पैदा हो सकती है, और यह इसी बात का एक उदाहरण है । अगर किसी शब्द या तथ्य को घुमा–फिरा कर पेश किया जाए या समझा जाए तो विषय ही हम असल मुद्दे से भटक जाएंगे और ढेंरो तर्क वितर्क के साथ–साथ अनेक कुतर्क सामाने आएंगे । तब एक सामान्य सा मुद्दा मतभेद का कारण बन जाएगा । इस बहस का कारण भी काफी कुछ ऐसा ही है ।

आइए, पहले हम स्त्री–पुरुष के स्वरुप और समाज में उनकी उपयोगिता को समझने की कोशिश करते है । हमारे समाज में सदियों पहिले ही अर्ध्दनारिश्वर की अवधारणा पेश की गई थी, जिसके द्वारा स्त्री–पुरुष के बीच समानता दर्शाई गई । जब हम स्त्री–पुरुष की समानता के झगडे में पडते है तो, ऐसे में बहुत जरुरी है कि हम समानता का अर्थ समझें ।

इसके लिए अर्ध्दनारीश्वर की अवधारणा को समझना जरुरी है । ईश्वर के अर्ध्नारीश्वर स्वरुप में अनेक आधे शरीर को पुरुष रुप में और आधे को स्त्री रुप में प्रदर्शित किया गया है । इस अवधारणा के अनुसार होनों मे से कोई भी एक–दुसरे से न श्रेष्ठ है और न ही हीन । हालांकी दोनों स्वरुप एक–दुसरे से भिन्न है, एम मृदु है, कोमल है, तो दुसरा कठोर परंतु शक्ति दोनों मे अप्रतिम

है । स्त्री-पुरुष समानता का इससे अच्छा उदाहरण तो शायद ही हमें कहीं और मिलेगा ।

यदि इस स्वरुप में से स्त्री या पुरुष किसी का भी भाग निकाल दिया जाए तो बचा हुआ दूसरा भाग अधुरा रह जाएगा । इसका सीधा-सा अर्थ है, स्त्री और पुरुष एक दुसरे के पुरक है, एक के बिना दुसरा अधुरा है । जैसे खंडित मुर्ति पुजनीय नहीं होती । कहने का तात्पर्य है कि, दोनों एक दुसरे के साथ चल कर ही तो जीवन में सफलता पाते है, जिससे अनेक परिवार, समाज और देश की उन्नती होती है, और वे सम्मानित होते है । अब अगर हम इय नजरिए से देखें तो किसी तरह के भेदभाव मतभेद की गुंजाएश ही कहां रह जाती है ।

जैसे प्रत्येक सफल पुरुष के पिछे किसी स्त्री का हाथ होता है, बिलकुल वैसे ही प्रत्येक स्त्री की सफलता के पिछे किसी पुरुष का हाथ भी जरुर होता है । लेकिन हम इंसानों ने कभी अपनी सुविधानुसार कभी किसी स्वार्थवश, किसी को छोटा बना दिया तो कभी किसी को देवी-देवता का दर्जा दे दिया, जिसके एक ओर अन्याय बढा तो दुसरी ओर एक दुसरे के प्रति स्पर्धा है ।

व्यावहारिक धरातल पर देखें तो दोनों की मौजुदगी से ही जीवन में रस आता है । कल्पना कीजिए ऐसी दुनिया की जहां केवल स्त्री या पुरुष ही हों । कैसी बेरंग भी, बेजान सी दुनिया लगेगी वह असल जिंदगी में भी देखा जाए, तो जिन परिवारों केवल स्त्रिया या केवल पुरुष होते है, वह परिवार उतने गुलजार सुंदर नजर नहीं आते ।

इसी तरह अगर हम दो ऐसे परिवारों की तुलना करें, जिनमे से एक में केवल बेटे या बेटिंया हो और दुसरे में बेटा-बेटी दोनों तो हमें नजर आएगा कि जिस परिवार में बेटा-बेटी दोनों होते है । वह पुर्ण परिवार नजर आती है । वास्तव में स्त्री-पुरुष एक-दुसरे के पुरक है । जो सृष्टि, समाज और परिवार को संतुलित की स्थिति पैदा करती है ।

फिर ऐसी असंतुलित गाडी कितनी दूर जा सकती है ? अब यदि इन दोनों के बीच समानता न होती तो वे संतुलन की स्थिति कैसे लाते ? परिवार, समाज और देश के प्रति दोनों का समान योगदान होता है । ऐसे में कोई एक बडा सन्माननीय और दुसरा उससे तुच्छ कैसे हो सकता है ? ऐसी स्थिति से तो स्पष्ट हो जाता है की स्त्री पुरुष के बीच समानता है । इसी समानता के साथ ही आवश्यक हो जाता है, कि दोनों के साथ समाज का रवैया भी समान हो । जीवन के विभिन्न क्षेत्रों में दोनों को समान अवसर मिले, बराबर सम्मान मिले ।

यही स्त्री-पुरुष के बीच में समानाता होने से उनके जीवन में सफलता मिलती है ।

✻

सुभाष मडावी
बी.ए. तृतीय वर्ष

भारतीय संविधान और मानवी मुल्य

किसी भी इंसान के जीवन में मुल्यों का अहम योगदान रहता है, क्योंकि इन्ही के आधार पर अच्छा-बुरा था, सही-गलत की परख की जाती है । इंसान के जीवन की सबसे पहली पाठशाला उसका अपना परिवार ही होता है, और परिवार समाज का एक अंग है । उसके बाद उसका विद्यालय जहाँ से उसे शिक्षा हासिल होती है । परिवार, समाज और विद्यालय के अनुरुप ही एक व्यक्ती में सामाजिक गुणों और मानव मुल्यों का विकास होता है, प्राचिन काल के भारत में पाठशालाओं में धार्मिक शिक्षा के साथ मुल्य आधारीत शिक्षा भी जरुरी होती थी । लेकीन वक्त के साथ साथ कम होता चला गया, और आज वैश्विकरण के इस युग में मूल्य आधारित शिक्षा की भागीदारी लगातार घटती जा रही है । सांप्रदायिकता, जातीवाद, हिंसा असहिष्णुता और चोरी डकेती आदि की बढती प्रवृत्ति समाज में मूल्यों विघटन के ही उदारहण है ।

भारतीय संविधान का अनुच्छेद-१५ किसी भी व्यक्ति के साथ जाति, धर्म, भाषा और लिंग के आधार पर भेदभाव की मुखातीब करता है । लेकीन सच यह है की संविधान लागु होने के पैंसठ साल बाद भी हमारे समाज में जाति, धर्म, भाषा और लिंग के आधार पर भेदभाव करनेवाले उदाहरण आसानी से मिल जाएंगे जाते ।

भारत को आजाद हुद, छह दशक से उपर हो गये है, और अपने को गणतंत्र दिन घोषित किये साठ वर्ष इस संदर्भ मे यह देखना उचित होगा, कि हम जिन लक्ष्यों को लेकर चले थे । उन्हे प्राप्त करने में कहां तक सफल हुए है । भारतीय संविधान के प्रारंभ में प्रीएम्बल या उद्देशिका दी गयी है, जिसमे स्पष्ट तौर पर लक्ष्यों का उल्लेख है । कहाॅ गया है कि भारत को एक संपुर्ण प्रभुत्व सपन्न, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकतांत्रिक गणराज्य बनाया जाएगा । साथ ही सब नागरिकों को सामाजिक, आर्थिक और राजनितीक न्याय, चिंतन, अभिव्यक्ती, विश्वास, आस्था और पुजा-अर्चना की आजादी, हैसियत और अवसर की समानता तथा व्यक्ति की प्रतिष्ठा और देश की एकता और अखंडता सुनिश्चित करने के लिए भाईचारे की गारंटी की जायेगी । उद्देशिका के अनुरुप हमारे यहा एकल नागरिकता की व्यवस्था है, यानी धर्म लिंग, जाति, भाषा, रंग और निवासस्थान के आधारपर भेदभाव वर्जित है । वर्षे १९७६ बयालीसवें संशोधन के जरिए समाजवाद और धर्मनिरपेक्षक शब्दों को परस्पर जोडकर देश में समतामुलक समाज बनाने का लक्ष्य रखा गया, जिससे शोषण और उत्पीडन समाप्त हो, लोगों को अपनी इच्छा के अनुसार धर्म मानने या न मानने और अपने धार्मिक विचारों

के प्रचार की छुट दी जायेगी, और यह स्पष्ट कर दिया गया की राज्य का काई धर्म नही होगा, राजकिय संस्थानों में किसी धर्म विशेष को न तरजीह दी जायेगी और न ही उसके परिसर में मंदिर, चर्च आदि का निर्माण होगा । राज्य द्वारा पुरी तरह या अशत: वित्तापोषित शिक्षण संस्थानों में कोई धार्मिक शिक्षा नही दी जायेगी ।

राज्य विरासत में मिली क्षेत्रीय विषयताओं को दुर करने का प्रयास करेगा, जिससे देश की क्षत्रीय अखंडता मजबुत बने और अलगाव की भावना न पनपे । साथ ही समाज में व्याप्त हर प्रकार की विषमता मिटाने के प्रयास होंगे । दलित, जनजाति, स्त्रियाँ आदि को सशक्त बनाने के लिए विशेष प्रावधान किये जाऐंगे, जिनमें छात्रवृत्ति नौकरियाँ में आरक्षण और लोकसभा और विधानसभाओं में आरक्षण शामिल होंगे । अगर हम उपरयुक्त लक्ष्यों की प्राप्ति की दिशा में हुई प्रगति का जायजा लेने से पहले कुछ बातों की और ध्यान दें तो अच्छा रहेगा । आर्थिक विकास का मुख्य आधार आधुनिक विज्ञान और प्रौघोगिकी है, हलाकि वह पर्याप्त नही है, उसके फलीभुत होने के लिए धर्मनिरपेक्षता, बुध्दीवाद और समाज आवश्यक है । धर्म निरपेक्षता का अर्थ है की सामाजिक अपना ध्यान परलोक अलौकिक विषयों को छोड इहलोक पर केंद्रीत करे ।

अत: राज्य और समाज के कार्य व्यापार में धर्म की कोई भुमीका हो, धर्म व्यक्ती के निजी जीवन तक सीमित रहे । जहाँ कही भी आधुनिक आर्थिक विकास की प्रक्रिया आगे बडी है, वहाँ धर्म की सार्वजनिक जीवन में भुमिका कमजोर हुई है, अंधविश्वास घटा है, और लोंगो ने परिघटनाओं को तर्क और बुध्दी के जरिए समझने की कोशीश की है । तार्किकता के आधार पर ही उत्पादन के साधनों प्रक्रिया और संगठन को यथासंभव कुशल बनाकर वस्तुओ और सेवाओ का उत्पादन अधिकतम करने की कोशीश की जाती है । युरोप में रेनसा और रिफॉर्मेशन के जमाने में अंधविश्वास और जादु-टोना के खिलाफ संघर्ष छेडा । गौलिलियो, न्युटन आदि वैज्ञानिकों और वालेर रुसो, आदि दर्शनिकों और आगे चलकर चार्ल्स डारबिन ने बुध्दीवादी विचारों को कॉफी बढावा दिया । इसके परिणाम स्वरुप धर्म और चर्च का दबदबा घटा । लोगों में प्रकृती के रहस्यो और नियमों को जानने और समझने में दिलचस्पी पैदा हुई । पश्चिमी युरोप में वैज्ञानिक ज्ञान और प्रौद्योगिकी के लिए इतनी भुख जागी कि उन्हें पाने के लिए राष्ट्रीय सीमाओं को लंघा गया । हमारे यहाँ ऐसी प्रवृत्ति देखने के नही आई । हमारे पुरातनपंथी पश्चिमी युरोप को बर्बरों को इलाका मानते रहे । समुद्र पार करने निषिध्द माना गया । राजा राममोहन राय जैसे चंद लोगों ने ही परमापराओं से परे जाकर आधुनिकीकरण की दिशा में कुछ करनेकी कोशीश की ।

वाल्तेयर ने अपनी पुस्तक लेटर्स ऑन

इंग्लंड मे अठारहवी सदी के तिसरे दशक में इंगल्ड मे हो रहे परिवर्तनों का सजीव चित्रण किया है । वहॉ लोगो के जीवन मुल्यों और दृष्टीकोन में इतना भारी परिवर्तन हो गया था कि, विज्ञान और प्रौद्योगिकी से जुडे लोगों को राजनेताओं और शाही

परिवार के व्यक्तियों से अधिक सम्मान दिया जाने लगा था । आर्थिक विकास को बढावा देने के लिए उसमें आम आदमी की दिलचस्पि आवश्यक है, पर यह तभी होगा जब आर्थिक विकास के प्रतिफल का न्यायोचित वितरण हो । इस बात पर जोर दिया जाना चाहिए कि आदमी-आदमी में जन्मजात कोई असमानता नही होती । इसी समतावादी दृष्टीकोन को समाजवाद ने विकसित किया और वैज्ञानिक आधार प्रदान किया ।

अनेक सांसद और विधायक रिश्वतखोरी, तस्करी और हत्या के मामलों की गिरफ्त में है, इस तरह भारत को लोकतंत्र बनाने का सपना बिखर जा रहा है । गावों से शहरो की और पलायन हो रहा है, मनुहर बस्तियों का तेजी से विस्तार हो रहा है । अगर हमारे प्रबुध्द साहित्यकार और विचारक गंभीरता से सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक और सांस्कृतिक परिवर्तनों की विवचेना करें तो ही जनता को नई दिशा मिलेगी ।

✼ तनया दिलीप पाटील
बी.एस्सी. प्रथम वर्ष

टूटे हुऐ सपनें की सुने कौन सिसकी,
अंतर को चीर व्यथा पलकों पर ठिठकी ।
हार नहीं मानूंगा, रार नई ठानूंगा,
काल के कपाल पर लिखता मिटाता हूं ।
गीत नया गाता हू....

✼
अटल बिहारी वाजपेयी

हिंदी वार्षिक अहवाल
२०१९-२०२०

महाविद्यालय में हिंदी विभाग में अलग-अलग गतीविधियाँ चलती है । छात्रों को संशोधात्माक अभिरुचि बढाने लिए प्रेरीत किया जाता है । विभाग अध्यक्ष प्रा.माने एस.एस.को मनुष्यबळ विकास अकादमी की ओर से राष्ट्रीय शिक्षक सम्मान से सन्मानित किया गया है । विभाग में कार्यरत डॉ.गजानन वानखेडे के अखिल भारतीय नागरी लिपि निबंध प्रतियोगिता में विद्वान/शोध वर्ग में द्वितीय पुरस्कार प्राप्त हुआ है । यह नागरी लिपि परिषद नई दिल्ली द्वारा प्रदान किया गया है । नागरी लिपि और सुचना प्रद्योगिकी यह शोध निबंध का शिर्षक था ।

हिंदी विभाग के भुतपुर्व छात्र डॉ.गजानन कदम को महात्मा गांधी आंतरराष्ट्रीय विश्वविद्यालय वर्धा द्वारा पी.एच.डी उपाधि प्रदान करने के उपलक्ष्य में महाविद्यालय में हिंदी विभाग की ओर से प्रधानाचार्य डॉ.एस.के.बेंबरेकरजी के कर कमलों द्वारा पुष्पगुच्छ देवकर सम्मानीत किया ।

केंद्रीय हिंदी निदेशालय नई दिल्ली द्वारा हिंदी विभाग को पच्चीस किताबे जिसकी राशि ६१०५/- निशुल्क पुस्तक एवं पत्रिकाओं की अपुर्ति इस योजना के अंतर्गत प्राप्त हुए है ।

महाविद्यालय की गतिविधियों में स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विश्वविद्यालय की ओर से आयोजित भारतीय स्वातंत्र्य समर के ७५ वी वर्षगाठ के सुवअसर पर हिंदी विभाग का छात्र समर्थ पाटील ने निबंध प्रतियोगिता लेखन में हिस्सा लिया था, उसका परिणाम आना बाकी है, इसी निबंध को इस अंक में प्रकाशित किया है ।

देश वैश्विक महामारी में कोविड-१९ की वजह से त्रस्त है, ऐसी स्थीतयों में ऑनलाईन अध्यापन कार्य किया है, झुम मिटींग के द्वारा कोविड पर सावधानी के लिए सुझाव एवं निर्देश दिए है । छात्र देश का आधारस्तंभ है । उसी के माध्यम से ग्रामीण परिवेश में जाणीव जागृती को करने का कार्य किया है ।

✻

प्रा.माने एस.एस.
हिंदी विभाग अध्यक्ष
प्रा.डॉ.जी.एस.वानखेडे
सहाय्यक प्राध्यापक

English

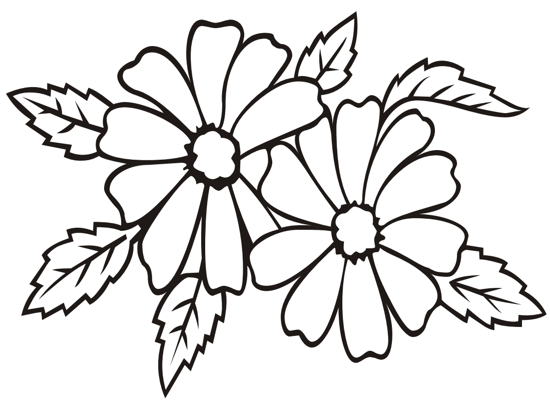

Impacts of covid-19 pandemic on education

Have we all ever imagined that after the passing of 2019, how many changes the year 2020 is going to bring ? In the morning, childredn get up with rubbing their eyes and get ready and go to school. But the year 2020 was going to change the prediction of the past hundred years. The internet facility, products of modernity, had told us the name of distance learning but some one percent of the people would have seen its implementation. There's nothing more common than this at the present time. From elementary education to higher education, it is going on for the last 1 year. The corona epidemic embodied words like social distancing and isolation. As a result, people put up no outing boards on all the exit doors. This is the first such incident in the modern history of the world when parents are asking children not to stay away from mobile and gadgets. Now the time is such that it has become impossible to study without mobile and internet. All classes, even examinations, are being conducted online. Internet has emerged as the biggest medium of education in 2020-21. Even when the situation becomes normal in the coming time this process of teaching will continue to a large extent.

In the present period, this change in the education sector has also started expanding it. Now we have a lot of digital platform for reading lessons. According to the data released by the ministry of education, 33 crore students have been continued with the help of digital, online radio.

*** Global effect**

The COVID-19 pandemic has affected education systems worldwide, leading to the near-total closures of schools, early childhood education and care (ECEC) services, universities and colleges.

Most governments decided to temporarily close educational institutions in an attempt to reduce the spread of COVID-19. As of 12th January 2021, approximately 825 million learners are currently

affected due to school closures in response to the pandemic. According to UNICEF monitoring, 23 countries are currently implementing nationwide closures and 40 are implementing local closures, impacting about 47 percent of the world's student population. 112 countries' schools are currently open.

Learners affected by school closures caused by COVID-19 as of February 2021

- Full School Closures
- Partial School Closures
- ACademic break
- Online learning
- No School closures
- No data

Early childhood education and care (ECEC) as well as school closures impacted not only students, teachers, and families, but have far-reaching economic and societal consequences, School closures in response to the pandemic have shed light on various social and economic issues, including student debt, digital learning, food insecurity, and homelessness, as well as access to childcare, health care, housing, internet, and disability services, The impact was more severe for disadvantaged children and their families, causing interrupted learning, compromised nutrition, childcare problems, and consequent economic cost to families who could not work.

In response to school closures, UNESCO recommended the use of distance learning programmes and open educational applications and platforms that schools and teachers can use to reach learners remotely and limit the disruption of education

*** Consequences of school Closure**

School closures in response to the COVID-19 pandemic have shed a light on numerous issues affecting access to education, as well as broader socio-economic issues. As of 12th March, more than 370 million children and youth are not attending school because of temporary or indefinite country wide school closures mandated by governments in an attempt to slow the spread of COVID-19. As of 29 March, nearly 90% of the world's learners were impacted by closures.

According to the United Nations International Children's Fund (UNICEF) the COVID-19 pandemic has affected more than 91% of students worldwide, with approximately 1.6 billion children and youngsters unable to attend physical schools due to temporary closures and lockdowns.

Even when school closures are temporary, it carries high social and economic costs. The disruptions they cause affect people across communities, but their impact is more severe for disadvantaged children and their families including interrupted learning, compromised nutrition, childcare problems and consequent economic cost to families who cannot work.

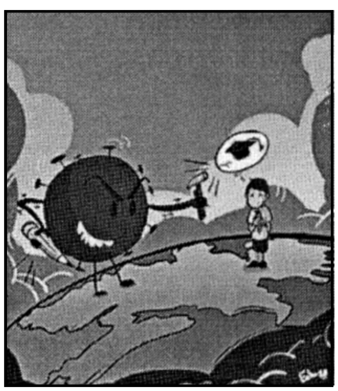

According to ILO & UNICEF, COVID-19 pandemic may push millions more children into child labour in developing countries (11 June 2020).

*** Impacts on Indian Education System**

Indian education system is still not mature at both the urban and rural area. Mid-Day meal is the program organized to attract the students to get education. Under these Circumstances government imposed nation wise lockdown on March 25th, 2020 to combat COVID-19, has made severe impact on the education system. India has the world's second Largest School system, after China. According to UNESCO, 63 million teachers were affected in 165 countries. A total of 1.3 billion learners around the world were not able to attend schools or universities, and approximately 320 million learners are affected in India It has changed the traditional education system to the educational technologies model in which teaching and assessments are conducted online. Both the positive and negative Impacts of COVID-19 on Indian Education system are observed.

*** Digital Infrastructure in India**

Before the COVID-19 lockdown in India, no one estimated

that tht face of the Indian Educational institutions could change so drastically. Schools that never allowed students to Carry an electronic gadget turned into learning centers for online classes. Both teachers and students are getting familiar to this new normal, which is definitely more challenging for the teachers to handle with this situation. The teachers also face challenges in designing effective lessons and changing of teaching when shifting to online learning; this can also be resolved through workshops and training.

According to the key indicators of household social consumption on education in India Report, based on the 2017-18 NSSO, fewer than 15% of rural Indian households have Internet access (as opposed to 42% urban Indian households).

Availability of electricity is a significant challenge to taking advantage of education online. In a recent 2017-18 survey, the Ministry of Rural Development found that only 47% of Indian households receive more thatn 12 hours of electricity and more than 36% of schools in India operate without electricity. This suggests that while students from families with better means of living can easily bridge the transition to remote learning, students from underprivileged backgrounds are likely to accede to inefficiency and a lack of Adaptation, either because of the inaccessibility of the technology or the low education of their parents to guide them through tech-savvy applications. Non-availability of technical Infrastructure and irregularity interrupted internet connectivity all across India is the biggest challenge in front of the students and teachers.

*

Arfiya Faznani
B.A.T.Y.

Sr No	State	Rural		Urban	
		Operate Computer (%)	Access Internet (%)	Operate Computer (%)	Access Internet (%)
1	Andhra Pradesh	1.5	10.4	11.6	29.5
2	Assam	3.7	12.1	30.8	46.9
3	Bihar	2.7	12.5	20.0	38.6
4	Chhattisgarh	3.2	10.6	22.0	34.6
5	Delhi	NA	NA	34.7	55.8
6	Gujarat	4.4	21.1	20.1	49.1
7	Haryana	5.9	37.1	29.5	55.5
8	Himachal Pradesh	10.5	48.6	28.3	70.6
9	Jammu & Kashmir	3.5	28.7	16.0	57.7
10	Jharkhand	1.3	11.9	15.6	40.2
11	Karnataka	2.0	8.3	22.9	33.5
12	Kerala	20.1	46.9	27.5	56.4
13	Madhya Pradesh	2.3	9.7	17.2	35.4
14	Maharashtra	3.3	18.5	27.4	52.0
15	Odisha	1.8	5.8	17.2	31.2
16	Punjab	9.4	39.4	26.7	57.1
17	Rajasthan	6.4	18.5	26.6	49.9
18	Tamilnadu	11.6	14.4	24.7	24.8
19	Telangana	1.6	9.9	17.6	41.9
20	Uttarakhand	7.0	35.2	32.5	64.3
21	Uttar Pradesh	4.0	11.6	22.3	41.0
22	West Bengal	3.3	7.9	23.0	36.0

Source: 75th round of National Sample survey conducted between July 2017 and June 2018

CYBERCRIME

*** Introduction :**

CYBERCRIME, ALSO CALLED COMPUTER CRIME, THE USE OF A COMPUTER AS AN INSTRUMENT TO FURTHER ILLEGAL ENDS, SUCH AS COMMITTING FRAUD, AND INTELLECTUAL PROPERTY, STEALING IDENTITIES, OR VIOLATING PRIVACY. CYBER CRIME, ESPECIALLY THROUGH THE INTRENET, HAS GROWN IN IMPORTANCE AS THE COMPUTER HAS BECOME CENTRAL TO COMMERCE, ENTERTAINMENT, AND GOVERNMENT.

*** DEFINING CYBERCRIME**

New technologies create new criminal opportunities but few new typesof crime.What distinguishes cybercrime from traditional criminal activity ? Obviously, one difference is the use of the digital computer, but technology alone is insufficient for any distinction that might exist between different realms of criminal activity. Criminals do not need a computer to commit fraud, traffic in child pornography and intellectual property, steal an identity, or violate someone's privacy. All those activities existed before the " Cyber" prefix became ubiquitous. Cybercrime, especially involving the Internet, represents an extension of existing criminal behaviour a longside some novel illegal activities.

*** Types of Cybercrime :**

- Internet fraud
- ATM fraud
- Wire fraud
- File sharing and piracy
- Hacking
- Computer viruses
- Denial of service attacks
- Spam, steganography and e-mail hacking

*** INTERNET FRAUD :**

Schemes to defraud consumers abound on the Internet. Among the most famous is the Nigerian, or "419", Scam; the number is a reference to the section

of Nigerian law that the scam violates. Although this concept has been used with both fax and traditional mail, it has been given new life by the Internet. In the scheme, an individual receives an e-mail asserting that the sender requires help in transferring a large sum of money out of Nigeria or another distant country.

*** ATM Fraud :**

Computers also make more mundance types of fraud possible. Take the automated teller machine (ATM) through which many people now get cash. In order to access an account, a user supplies a card and personal identification number (PIN). Criminals have developed means to intercept both the data on the card's magnetic strip as well as the user's PIN. In turn, the information is used to create fake cards that are then used to withdraw funds from the unsuspecting individual's account.

*** Wire fraud :**

The international nature of cybercrime is particularly evident with wire fraud. One of the largest and best-organized wire fraud schemes was orchestrated by vladimir Levin, a Russian programmer with a computer software firm in St. Petersburg. In 1994, with the aid of dozens of confederates. Levin began transferring some $ 10 million from subsidiaries fo Citibank, N.A., in Argentina and Indonesia to bank accounts in San Francisco, Tel Aviv, Amsterdam, Germany, and Finland. According to Citibank, all $ 400,000 was eventually recovered as Levin's accomplices attempted to withdraw the funds.

*** File sharing and piracy :**

Through the 1990 s, sales of compact discs (CDs) were the major source of revenue for recording companies. Although piracy-that is, the illegal duplication of copyrighted materials-had always been a problem, especially in the far East, the proliferation on college campuses of inexpensive personal computers capable of capturing music off CDs and shar

ing them over high-speed ("broad-band") Internet connections became the recording industry's greatest nightmare

*** HACKING :**

While breaching privacy to detect cybercrime works well when the crimes involve the theft and misuse of information, ranging from credit card numbers and persnal data to file sharing of various commodities-music,video, or child pornography-what or crimes that attempt to wreak havoc on the very workings of the machines that make up the network ? The story of hacking actually goes back to the 1950s, when a group of phreaks (Short for "phone freaks")

*** Computer viruses :**

The deliberate release of damaging computer viruses is yet another type of cybercrime. In fact, this was the crime of choice of the first person to be convicted in the United States under the Computer Fraud and Abuse Act.

*** Denial of service attacks :**

Compare the Morris worm with the events of the week of February 7, 2000, when "mafiaboy," a 15 year-old Canadian hacker, orchestrated a series of denial of service attacks (DoS) against several e-commerce sites, including Amazon.com and eBay.com. These attacks used computers at multiple locationss to overwhelm the vendors' computersand shut down their World Wide Web (W W W) sites to legitimate commercial traffic.

*** Spam, stegnorgraphy and email hacking :**

E-mail has spawned one of the most significant forms of cybercrime-spam, or unsolicited advertisements for products and services, which experts estimate to comprise roughly 50 percent of the e-mail circulating on the Internet. Spam is a crime against all users of the Internet since it wastes both the storage and network capacities of ISPs, as well

as often simply being offensive.

*** TAKE THESE 5 CRITICAL STEPS TO PROTECT YOURSELF FROM CYBERCRIME :**

1. KEEP EVERYTHING UP TO DATE
2. USE STRONG, UNIQUE PASSWORDS
3. ENABEL MULTIFACTOR AU THENTICATION
4. ENCRYPT AND BACK UP YOUR MOST IMPORTANT DATA
5. BE CAREFUL USING PUBLIC WI-FI

*** CONCULISION :**

Of course, there is much more a person or organization can do to protect private data. Search engines like DuckDuckGo don't track users or their search. Firewell software built into both Windows and Mac OS- or downloaded separately-can help stop viruses and worms from making their way into your systems. To protect yourself against data breaches at places where your information is stored, you should consider freezing your credit, which blocks anyone from applying for credit in your name without your personal permission. It's free. If you have already received a notification that your data has been stolen, consider putting a free "fraud alert" on your credit reports.

*

Tahereem Khan Naushad Khan
B.A.T.Y.
Department of English

Online Education

*** Content :**

- Introduction
- What is online Education?
- Online Education Programs
- Is online degree legal ?
- How Does eLearning Work?
- Types of Online Education
- Advantages of online education
- Disadvantages of online education
- future
- Business probability
- Conclusion

Introduction :

In the last 20 years, the Internet has grown from being nearly non-existent into the largest, most accessible database of information ever created. It has changed the way people communicate, shop, socialize, do business and think about knowledge years, the Internet has grown from being nearly non-existent into the largest, most accessible database of information ever created. It has changed the way people communicate, shop, socialize, do business and think about knowledge and learning. Much more than just a new twist on distance learning, online schooling is changing the face of traditional classrooms and making education more accessible than ever before, and learning. Much more than just a new twist on distance learning, online schooling is changing the face of traditional classrooms and making education more accessible than ever before.

WHAT IS ONLINE EDUCATION?

- Online education is a form of education where students use their home computers through the internet.
- For many nontraditional students, among them all those who want to continue working full time or raising families, online graduations and courses have become popular in the past decade.
- Often online graduation and course programmes, some of which are conducted using digital techonologies, are provided via the online learning portal of the host university

*** ONLINE DEUCATION PROGRAMS :**

- Online 100% Online Education : Fully-online degrees are earned from the comfort of your own home with no required visits to your college or university campus.
- Hybrid Education : Hybrid education allows students to pursue a combination of online and on-campus courses.
- Online courses : While online courses may be part of a degree program, they can also be taken on their own in order to master a certain subject or learn a specific skill.
- MooCs : Moocs, or massive open online courses, are usually delivered in lecture form to online " Classrooms" with as many as 10,000 people.

*** IS ONLINE DEGREE LEGAL ?**

- While online degrees are new to many, accreditation provides the backing needed to prove that your degree is legitimate.
- Potential employers and higher education institutions will recog nize your degree (even if it still confuses Aunt Marge), and it will open doors for your future.

*** HOW DOES E-LEARNING WORK ?**

- In an online course, your instructon is delivered via Canvas, Bellevue College Learning Management System, rather than in a face-to-face classroom. Strategies for success in online classes include logging on your course on the first day of class, dedicating time each day to completing your course assignments, having reliable technology and Internet connection.

*** TYPE OF ONLINE EDUCATION**

SYNCHRONOUS -

Teacher and student have some direct simultaneous contact.

ASYNCHRONOUS -

Instructor and learner do not meet in time or space.

*** ADVANTAGES OF ONLINE EDUCATION :**

- Online courses are convenient.
- Online courses offer flexibility.

- Online courses bring education right to your home.
- Online courses offer more individual attention.
- Online courses help you meet interesting people.

*** DISADVANTAGES OF ONLINE EDUCATION :**

- Only few people take admission (approx 1% - 2%)
- High rate of students leaving the course.
- Don't know the aim.
- Low level of eagerness to participate.
- Less rules.

*** Future :**

- 65% Post secondary institute providing college level online courses.
- Large number of schools from western countries participating.
- IIMB has tied up with edX platform.

*** BUSINESS PROBABILITY :**

- Big companies are investing.
- Google Capital invest $ 40 million in online education giant Renaissance Learning.
- Online education giant Khan academy's revenue as per 2012 data 15.795 million USD.

*** CONCLUSION :**

- ICT and e-learning offers opportunity to schools.
- Helping to break the educational barrier.
- Need a lot of improvement.
- Need to create awareness for online education.

*

Ayesha Firdous Farooquetagale
B.A.T.Y.
Department of English